

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Janis Švagera

3. ročník – kombinovaná forma

**Možnosti inkluze/integrace dětí s handicapem
ve volnočasovém vzdělávání v Bílovci**

Olomouc 2017

Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně jen s pomocí zde uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne:

Podpis studenta:

Tímto bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Pavle Vyhnákové, Ph. D., za odborné vedení, spolupráci, trpělivost a velmi cenné rady, které mi poskytovala v průběhu vypracování mé bakalářské práce. Poděkování patří také rodičům dětí s handicapem a učitelům ze ZŠ TGM - Wolkerova za spolupráci při získávání údajů do výzkumné části práce. Poděkovat chci také své rodině a přátelům za jejich trpělivost a podporu, kterou mi projevovali v průběhu studia.

OBSAH

ÚVOD	6
1 VOLNÝ A POLOVOLNÝ ČAS	8
2 DĚTI S HANDICAPEM – DIAGNOSTIKA A ROZDĚLENÍ	10
2.1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ.....	11
2.2 TĚLESNÉ POSTIŽENÍ.....	12
2.3 SMYSLOVÉ POSTIŽENÍ.....	13
2.4 VADY ŘEČI – NARUŠENÍ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI	16
2.5 AUTISMUS	17
2.6 KOMBINOVANÉ POSTIŽENÍ VÍCE VADAMI.....	17
3 INKLUZE A INTEGRACE	19
4 SPECIÁLNÍ VÝCHOVA V EVROPĚ	21
5 MĚSTO BÍLOVEC	24
6 VOLNÝ A POLOVOLNÝ ČAS VE MĚSTĚ BÍLOVEC A OKOLÍ	25
6.1 ŠKOLSTVÍ	25
6.1.1 Základní škola a Mateřská škola Komenského v Bílovci	25
6.1.2 Základní škola a Mateřská škola T. G. Masaryka Bílovec	26
6.1.3 Gymnázium Mikuláše Koperníka, Bílovec, příspěvková organizace	26
6.1.4 Základní umělecká škola Bílovec	27
6.1.5 Dům dětí a mládeže, Bílovec	27
6.1.6 Základní školy v okolních obcích (Bravantice, Velké Albrechtice, Tísek, Slatina)	29
6.2 KULTURNÍ A ZÁJMOVÁ ZAŘÍZENÍ.....	29
6.2.1 Dům kultury Bílovec.....	29
6.2.2 Městská knihovna.....	29
6.2.3 Kino Radost Bílovec	30
6.2.4 Zámek Bílovec	30
6.3 SPORTOVNÍ KLUBY A ORGANIZACE, SPORTOVNÍ AREÁLY	31
6.3.1 Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec	31
6.3.2 Relax centrum Bílovec (Bowling, Fitness club, Solná jeskyně).....	31
6.3.3 Laguna Bílovec – wellness centrum	32
6.3.4 Sportovní klub Honzy Jaroše - Fitcaffé	32
6.3.5 GTC Club	33
6.3.6 Sportovní areály v Bílovci	33
7 METODOLOGIE	35
7.1 RESPONDENTI.....	37
8 VÝSLEDKY	39
8.1 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO DĚTÍ A MLÁDEŽ S HANDICAPEM – SOUČASNÝ STAV	39
8.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE S HANDICAPEM.....	40
9 DISKUSE	47

ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	55
SEZNAM GRAFŮ	56
SEZNAM TABULEK.....	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	58

ÚVOD

Volný čas je součástí kvalitního života každého z nás. Doba, kterou můžeme věnovat jen svým zálibám a potřebám na základě svého svobodného rozhodnutí, bývá velkým přínosem pro osobnostní rozvoj každého jedince, zdraví a v neposlední řadě posiluje sociální vazby. Schopnost dětí vhodně využívat svůj volný čas je prevencí sociálně patologických jevů a snižuje pravděpodobnost výskytu kriminality. Je proto povinností rodičů i pedagogů směřovat děti ke smysluplnému využívání jejich volného času.

Obsahem mé bakalářské práce je analýza nabídky volnočasových aktivit pro děti a mládež s handicapem v obci Bílovec a možnosti inkluze těchto dětí. V roce 2009 byl podobný výzkum uskutečněn Národním institutem dětí a mládeže společně s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci projektu Klíče pro život. Výsledky tohoto výzkumu popsala Uzlová:

Výzkum odhalil, že míra zapojení dětí a mladých lidí se znevýhodněním do zájmového a neformálního vzdělávání v organizacích, pro něž nejsou tyto děti cílovou skupinou, je nízká. Ukázalo se, že zájmová činnost v běžném prostředí není vždy přístupná všem dětem bez rozdílu. Chtějí-li se zapojit do aktivit nabízených v dosahu jejich bydliště společně se svými kamarády, narážejí děti se speciálními potřebami a jejich rodiče na řadu bariér a odmítnutí, které je často od jejich záměru odradí. Výzkum dále ukázal, že problémem je také malá informovanost rodičů, kteří mnohdy ani nezkusí běžný zájmový kroužek a rovnou vyhledají specializované zařízení. Přitom pro začlenění dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami do skupiny zdravých vrstevníků představují volnočasové aktivity ideální příležitost (Uzlová, 2010, s. 95).

Závěry tohoto výzkumu platily před osmi lety pro Českou republiku, avšak s postupem času dochází k posunu směrem k inkluzivnímu vzdělávání (jednak novelizací Zákona 561/2004 Sb.), tak také lepší informovanosti široké veřejnosti a snahou o rovný přístup ke vzdělávání v rámci celé vzdělávací soustavy bez ohledu na faktory, které jedinec nemůže ovlivnit (pohlaví, národnost, socioekonomický status, region, ve kterém dítě žije, handicap, nadání atd.).

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjištění fungování inkluze ve volnočasovém vzdělávání v Bílovci. K jeho naplnění je nezbytné získání základních teoretických poznatků a stanovení dílčích cílů:

- popsání současné nabídky mimoškolního vzdělávání pro děti s handicapem ve městě Bílovec,
- zjištění poptávky jednotlivců s postižením po volnočasových aktivitách v Bílovci,
- zlepšení informovanosti rodičů dětí a mládeže s handicapem o možnostech využití ve volném čase spolu s intaktními vrstevníky.

V teoretické části se zaměřím na vymezení termínů inkluzivního vzdělávání potřebného pro mou bakalářskou práci. Téma inkluze zahrnuje velkou skupinu osob, kterých se týká, a proto je nutné zúžení, a to na věkovou skupinu 0 – 26 let se zdravotním omezením, poruchou či vadou. V první části práce se budu také zabývat důležitostí smysluplného trávení volného času, ale také představením a nabídkou aktivit bíloveckých organizací.

Výzkumná část práce zahrnuje podrobněji rozpracované cíle, popis metodologie a analýzu dat získaných od respondentů. Šetření probíhalo jednak za účelem popsání možností využití volného času v Bílovci, ale také pro získání inspirace a zjištění potenciálních rezerv volnočasových zařízení.

1 VOLNÝ A POLOVOLNÝ ČAS

Náhledů na volný čas a jeho definicí se v historii i současnosti objevuje mnoho. Může být chápán jako prostor, ve kterém se věnujeme svým zálibám a koníčkům, kdy relaxujeme či se prostě jen nevěnujeme svým povinnostem. V současné hektické době stále častěji slycháme větu: „Nemůžu, nemám čas.“ Jedná se o větu, kterou mnoho lidí používá jako zaklínadlo v případě, že se jim do něčeho nechce, či je činnost, o kterou jsou žádáni, na spodních příčkách jejich priorit. Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 341) uvádějí, že volný čas je: „Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“ Spousta (1996, s. 12) pojem upřesňuje: „Volný čas je tedy hodnotou, může-li být využit ku prospěchu člověka, jeho osobních kvalit.“

Volný čas (angl. leisure time) je tedy definován jako doba, která zbývá po splnění všech povinností, pracovních i nepracovních. Může být také charakterizován jako čas, kdy se věnujeme činnostem, kterých se účastníme na základě své svobodné vůle a přinášejí nám příjemné prožitky a uspokojení. Volný čas je doba, kterou má „...člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející:

- odpočinek a zábavu;
- rozvoj zájmové sféry;
- zlepšení kvalifikace;
- účast na veřejném životě“ (Hájek, Hofbauer, & Pávková, 2008, s. 10).

„Z hlediska dětí a mládeže je to čas mimo vyučování, čas, který skýtá dětem velké množství aktivit a činností, které mohou, ale nemusejí dělat“ (Čech, 2002, s. 14).

Funkce volného času se liší dle jednotlivých autorů. V dokumentu vydaném Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy České republiky Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha) má zájmové vzdělávání naplňující volný čas „...funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační), sociální a preventivní.“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, 2001, s. 54)

Oblast výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování má své zvláštnosti v oblasti cílů, podmínek i pedagogických prostředků. Má i své specifické funkce. Lze vymezit funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Jednotlivé typy zařízení, institucí, organizací pro výchovu ve volném čase, v době mimo vyučování plní tyto funkce v různé míře, různými způsoby podle svého poslání (Hájek, Hofbauer, & Pávková, 2008, s. 70).

Polovolný čas - „Někdy se uplatňuje i pojem polovolný čas, kam se řadí hraniční činnosti na pomezí času povinného a vázaného; jsou to aktivity přinášející radost a současně i případný užitek (ruční práce, kutilství, zahrádkaření)“ (Hájek Hofbauer, & Pávková, 2008, s. 11).

„Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je u nás označována věková skupina 18-26 let) je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování“ (Pávková, 2002, s.13).

Tímto pedagogickým ovlivňováním volného času dětí a mládeže se zabývá pedagogika volného času - volnočasové vzdělávání.

2 DĚTI S HANDICAPEM – DIAGNOSTIKA A ROZDĚLENÍ

Definice slova handicap je poměrně složitá. Handicapem můžeme chápat jakoukoliv odchylku od normálu, přičemž za normál se většinou považuje majoritní skupina lidí. Jesenský (2000, s. 60) definoval handicap „...jako nepříznivou situaci pro daného člověka vyplývající z poruchy nebo disaptibility, která znemožňuje plnění úloh, jež jsou pro tuto osobu normální (v závislosti na věku, pohlaví a sociálních i kulturních činitelích).“ Jesenského vyjádření handicapu naznačuje, že osoba s postižením neztrácí své zájmy a potřeby, ale má stejné touhy a představy jako zdraví lidé, jen je mnohem náročnější jejich uskutečnění. Mnohdy za tyto překážky pak může právě okolí člověka s handicapem, které neumožní jejich překonání. „Znevýhodnění jedince v důsledku jeho postižení (tělesného, mentálního, smyslového) nebo příslušnosti k určité skupině (např. etnické minoritě). Zasahuje jak vzdělávací dráhu postiženého jedince, tak jeho speciální vztahy. Míra handicapu závisí nejen na samotném postižení, ale i na podmínkách, které společnost k jeho vyrovnávání poskytuje“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, s. 89). U každého druhu handicapu tedy záleží na přístupu, kterým se osoba a její okolí k handicapu postaví. V systému vzdělávání česká legislativa pracuje s pojmem dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, které je definováno Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon ČR):

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.

Pro potřeby této bakalářské práce budu vycházet ze Školského zákona a definici dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami zúžím na děti se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, konkrétně na děti se zdravotním postižením, a to mentálním, tělesným, smyslovým (sluchovým, zrakovým), s vadami řeči, autismem a kombinovaným postižením více vadami. Jesenský (1998, s. 22) charakterizuje jedince se zdravotním postižením jako osoby, u kterých „v důsledku poškození organismu a porušení jeho funkcí dochází ke snížení některých jejich schopností (disaptibilit)

a výkonností a následně i k jejich znevýhodněním (handicapu) srovnání s intaktním člověkem.“ Zdravotní postižení, vady a omezení bude proto v mé bakalářské suplovat také slovo handicap.

Každý handicap má svá specifika, příčiny vzniku a rozdělení. Všeobecně by se dalo říci, že čím dříve k diagnostice vady dojde, tím lépe pro osobu s handicapem. Včasná diagnóza může v mnohých případech zmírnit či úplně zastavit progresi handicapu.

2.1 Mentální postižení

Mentální postižení je handicap, který se intaktnímu dítěti, potažmo dospělému velice špatně vysvětluje a chápe. Můžeme si vyzkoušet život ve tmě nevidomého pomocí šátku na očích, vcítíme se do neslyšícího, když se ponoříme do absolutního ticha, a zvolením různých překážek se můžeme snažit pochopit těžkosti člověka s tělesným postižením, ale mentální postižení simulovat nelze. Snad i proto byly a jsou osoby s mentálním postižením v běžné populaci vnímány zvláštním a odlišným způsobem než ostatní osoby s handicapem.

Vágnerová (2012, s. 289) definuje mentální retardaci jako „...souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit. Je definována jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70 % normy), přestože postižený jedinec byl přijatelným způsobem výchovně stimulován.“

Existuje více přístupů k definici mentálního postižení. Slowík (2007, s. 110) uvádí tyto:

Přístup	Definice
Biologický	postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku; syndrom podmíněný chorobnými procesy v mozku
Psychologický	primárně snížená úroveň rozumových schopností měřitelných standardizovanými

	IQ testy (tzn. vzhledem k populační normě)
Sociální	postižení charakteristické dezorientací ve světě a ve společnosti, která omezuje zvládat vlastní sociální existenci samostatně bez cizí pomoci
Pedagogický	snížená schopnost učit se navzdory využití specifických vzdělávacích metod a postupů
Právní	snížená způsobilost k samostatnému právnímu jednání (provádění složitých právních úkonů a rozhodnutí)

Tabulka 1- Přístupy k definici mentálního postižení

Příčiny mentálního postižení mohou být různé. Může se jednat o mentální postižení zapříčiněné genetickými či metabolickými poruchami, intoxikací či následky traumat. V mnoha případech může dojít také ke snížení dosažené mentální úrovně i v průběhu života, a to následkem úrazů, nemocí nebo operačních zákroků (v tomto případě ale nemluvíme o mentálním postižení – to je jen vrozené, ale o demenci). Velice často se především u starších osob setkáváme s degenerativními onemocněními mozku (např. Alzheimerova choroba).

V současné době se používá klasifikace mentální retardace podle Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10), kde se rozlišuje lehká mentální retardace (IQ 50-69), střední mentální retardace (IQ 35-49), těžká mentální retardace (IQ 20-34), hluboká mentální retardace (IQ je menší než 20), jiná mentální retardace a neurčená mentální retardace.

2.2 Tělesné postižení

Tělesné postižení může, ale také nemusí být na první pohled zřejmé. Bendová (2006, s. 31) jej charakterizuje „...jako vadu pohybového a nosného ústrojí, tj. kostí, kloubů, šlach i svalů a cévního zásobení, jakož i poškození nebo poruchu nervového ústrojí, jestliže se projevuje porušenou hybností.“ Tyto poruchy mohou být jak vrozené (nejčastěji způsobené

dětskou mozkovou obrnou – DMO), tak získané v průběhu života (úrazy a následky závažných onemocnění). Stále častěji se také objevují problémy pohybového aparátu způsobené špatným životním stylem (poškození kloubů nadváhou, deformace páteře způsobené nesprávným držetím těla a nedostatkem pohybu aj.). Osoby se zdravotním postižením tvoří „...velkou a různorodou skupinu. V dostupných zdrojích bývá jejich počet odhadován na 3-4% celkové populace...“ Slowík (2010, s. 31).

tělesně postižený Osoba postižená defekty pohybového a nosného ústrojí (kostí, kloubů, svalů aj.) nebo poruchou či poškozením nervového ústrojí, jestliže se projevuje porušenou hybností. Hlavním znakem těchto osob je celkové nebo částečné omezení hybnosti (omezení chůze, sedění ve třídě, zacházení s učebními pomůckami apod.), které jim způsobuje velké obtíže v běžných činnostech ve škole i v denním životě. Ke zmírnění poruch hybnosti slouží některé speciální pomůcky, např. invalidní vozík, protézy (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, s. 310).

S ohledem na edukační potřeby jednotlivce je důležité, zda tělesné postižení vzniklo v důsledku poškození mozku, nebo z jiných příčin. V prvním případě totiž lze předpokládat i výskyt jiných, přidružených postižení, tj. mentálního či sensorického postižení nebo NKS, epilepsie, poruch některých psychických funkcí či chování. Lze zde hovořit o více formách DMO nebo o stavech po chorobách a úrazech mozku. Ostatní tělesná postižení mohou být nejčastěji projevy poškození páteře a míchy nebo poruch zakřivení páteře, vývojových anomálií, chorobou či úrazem získaných deformací nebo amputací končetin (Lechta, 2010, s. 236).

Tělesná postižení lze také rozlišovat z hlediska léčby: zda léčba pomáhá jen stabilizovat pacientův stav, či jej zlepšuje. Může mít ale také pouze negativní dopady.

2.3 Smyslové postižení

Každý zdravý člověk je vybaven pěti smysly: čichem, hmatem, chutí, zrakem a sluchem. Slouží nám k dorozumívání se mezi sebou a poznávání okolního světa.

Téměř 90 % veškerých informací získáváme zrakově. Za osobu se zrakovým postižením se však nepovažuje každý, u koho se vyskytne zraková vada, protože některé se dají odstranit (operací) nebo korigovat (brýle, čočky) (Slowík, 2007).

„Za osobu se zrakovým postižením (z pohledu tyflopédie) považujeme toho jedince, který i po optimální korekci (medikamentózní, chirurgické, brýlové apod.) má v běžném životě problémy se získáváním a zpracováním informací zrakovou cestou (např. čtení černočerné, zraková orientace v prostoru atd.)“ (Vitásková, 2003, s. 51).

Zrakové vady mohou být vrozené (geneticky podmíněné) či získané v průběhu života následkem úrazu nebo nemoci. Některé vady mohou mít zhoršující se tendenci a hrozí úplné oslepnutí člověka. Významným faktorem pro hloubku a závažnost zrakového postižení je období vzniku vady., protože: „Pokud dojde k výraznému snížení nebo ztrátě zrakových schopností, hraje velkou roli předchozí zraková zkušenost dítěte, která může rozhodujícím způsobem ovlivňovat další vytváření představ, rozvoj orientačních schopností atd.“ (Slowík, 2007, s. 60).

Slowík (2007) uvádí klasifikaci zrakových vad rozdělenou podle různých kritérií, např.:

- podle postižených zrakových funkcí (snížení ostrosti vidění, omezení zorného pole, poruchy barvocitu, akomodace, zrakové adaptace aj.),
- podle stupně zrakového postižení (slabozrakost, zbytky zraku, nevidomost),
- podle doby vzniku (vrozené, získané),
- podle etiologie (orgánové, funkční).

Klasifikace zrakového postižení podle WHO rozděluje zrakové postižení do pěti kategorií:

1. střední slabozrakost,
2. silná slabozrakost,
3. těžce slabý zrak,
4. praktická nevidomost,
5. úplná nevidomost.

Pro osoby se zrakovým postižením je důležité hledat dostupné alternativy kompenzace zraku, tedy využívat kompenzační pomůcky, které buď napravují či zlepšují zrakovou

vadu, nebo pomáhají nahradit zrakové postižení jiným smyslem (převážně sluchem či hmatem).

Sluch je v životě člověka velice důležitým smyslem. Stejně jako zrak, je zprostředkovatelem informací, avšak i když pomocí sluchu získáváme procentuelně jejich menší množství, sluchové vady způsobují možná i větší izolovanost od okolí než vady zraku. Člověk s vadou zraku bez dalších zdravotních postižení se dorozumívá jazykem, kterému majoritní společnost rozumí. Člověk se sluchovou vadou velice často musí hledat jiné cesty komunikace než je verbální projev, neboť jeho handicap může způsobovat velkou komunikační bariéru. Sluchové vady bývají z větší části vrozené, ale mohou být i získané v průběhu života následkem onemocnění či úrazů. K postupné ztrátě sluchu dochází vlivem degenerativních změn také v seniorském věku. „Klasifikace sluchových postižení se může opírat o několik kritérií, kterými jsou zejména doba vzniku vady (poruchy), intenzita sluchové ztráty a také typ konkrétní vady (poruchy) vázaný zpravidla právě na poškození určité části sluchového ústrojí“ (Slowík, 2007, s. 74).

Klasifikace sluchového postižení podle typu:

- převodní vady (osoba s postižením špatně slyší)
- percepční vady (osoba s postižením špatně rozumí)
- smíšené vady

Klasifikace sluchového postižení podle intenzity sluchové ztráty:

- nedoslýchaví (lehce, středně, středně těžce, těžce)
- neslyšící
- ohluchlí

Klasifikace sluchového postižení podle doby vzniku:

- vrozené postižení
- získané postižení

Klasifikace sluchového postižení podle etiologie:

- orgánové postižení
- funkční postižení

U sluchového postižení hraje velmi významnou roli právě doba vzniku postižení. V případě, že je postižení vrozené či získané v prvních měsících či letech života, vada sluchu výrazně narušuje také vývoj řeči a tím může způsobovat výraznou komunikační bariéru mezi osobou s postižením a okolím.

2.4 Vady řeči – narušení komunikační schopnosti

Každý člověk komunikuje. Komunikace je charakterizována jako „...proces výměny informací...“ (Vítková, 2004, s. 107) a nástrojem komunikace je řeč. Řečí vyjadřujeme své pocity, nálady, přání a myšlenky. Slovy a gesty dokážeme dát najevo náklonnost, zlost, nenávisť, podporu. Řeč může být dvojitá: verbální (slovní – mluvená či psaná) nebo neverbální (gesta, mimika, haptika aj.).

Vady řeči a narušení komunikační schopnosti není lehké definovat. Jedná se totiž o odchylku od normy, kterou samotnou není vždy možné definovat. Lechta (2010) uvádí pět hodnotících kritérií, a to: vývojové kritérium, fyziologické kritérium, terapeutické kritérium, lingvistické kritérium a kritérium komunikačního záměru.

Narušená komunikační schopnost se může týkat jak projevu verbálního, tak i neverbálního. Vada může být vrozená i získaná, přechodná či trvalá. Narušení komunikačních schopností může být důsledkem opožděného vývoje, sluchového postižení, jiných vad a poruch (mentální retardace, autismus), poškozením mluvidel, ale může být ovlivněno i psychickým stavem jedince. S narušením komunikační schopnosti mohou souviset i poruchy hlasu, a to i jako projev běžného onemocnění.

Příklady nejčastějších poruch komunikačních schopností u dětí podle Lechty (2010):

- Dyslalie (patlavost) je porucha artikulace. Jedná se o nerozšířenější poruchu komunikačních schopností.
- Koktavost – jedna z nejtěžších a nejnápadnějších vad projevujících se nedobrovolným přerušováním mluveného projevu.
- Poruchy hlasu.

2.5 Autismus

Autismus patří mezi pervazivní vývojové poruchy „...projevující se neschopností komunikovat a navazovat kontakty s okolím“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, s. 23).

Porucha je charakteristická nedostatečnou emoční odpovědí vůči citům druhých osob a nedostatečným přizpůsobením v sociálních interakcích. Jedinci trvají na vykonávání pro ně specifických rituálů, obtížně se přizpůsobují novým situacím. Mají odpor ke změnám prostředí, s oblibou vykonávají stereotypní pohyby. Bývají zaujatí mechanickými a jednotvárnými pohyby předmětů. Školní znalosti si osvojují obtížně, potřebují speciální přístup. Dětský autismus se častěji vyskytuje u chlapců (Fischer & Škoda, 2008, s. 123).

Mezi další pervazivní vývojové poruchy patří Rettův syndrom a Aspergerův syndrom, který má podobné příznaky jako autismus.

2.6 Kombinované postižení více vadami

Všechny již zmíněné vady se často nevyskytují izolovaně. Velmi často jsou zastoupeny v různých kombinacích, dochází tedy k postižení více vadami. K mentálnímu postižení se nejčastěji přidružuje postižení tělesné (nejvíce při dětské mozkové obrně) a postižení smyslů. Téměř vždy u osob s mentálním postižením dochází i k narušení komunikační schopnosti. Jedním z projevů autismu je problém v mezilidské komunikaci, čímž se i autismus stává častou kombinací s poruchou komunikačních schopností. Ve své podstatě je jí autismus charakteristický, porucha je jedním z rysů autismu. V případě postižení sluchového také může často docházet k narušení komunikačních schopností, které je zapříčiněno dobou vzniku postižení (především pak u vrozené úplné ztráty sluchu před rozvinutím řečových schopností).

„Pozoruhodnou kombinací je současný výskyt zrakové a sluchové vady, který je dnes už definován jako samostatně vymezený a zcela specifický druh postižení zvaný hluchoslepota“ (Slowík, 2007, s. 148).

Posun ve vnímání osob s postižením a jejich potřeb je reflektován v neustále se měnící terminologii. V současné době je kladen čím dál větší důraz nikoli na kategorie postižení, ale na míru podpory, kterou daná osoba potřebuje. V mezinárodním kontextu je toto reflektováno např. v oblasti terminologie spojované s mentálním posti-

žením. Dle mezinárodních klasifikací nemocí (MKN-10, DSM-IV-TR) jsou osoby s mentálním postižením dále děleny do skupin podle hloubky postižení (mírné, střední, těžké, hluboké). Nicméně již v roce 2002 přichází Americká asociace pro mentální postižení (AAMR, dnes Americká asociace pro mentální a vývojová postižení – AAIDD) s novou definicí mentálního postižení, ze které vyplývá, že rozhodující je stupeň potřebné podpory u konkrétní osoby. Tato potřeba může být občasná, omezená, rozsáhlá a úplná.... Nové pojetí reflektované i touto významnou mezinárodní organizací je nesmírně důležité – potvrzuje výše řečené, tj. že zásadní není u dané osoby kategorie postižení, ale míra potřebné podpory. Jinými slovy, dva lidé se stejným typem postižení mohou mít zcela jiné potřeby (Hájková & Strnadová, 2010, s. 18).

V závěrečné zprávě veřejné zakázky Výzkum na téma „Klíčové faktory ovlivňující inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami do zájmového a neformálního vzdělávání“ se uvádí, že počet osob se zdravotním postižením ve věku 0-29 let se podle Českého statistického úřadu v roce 2008 pohyboval okolo sto padesát tisíc dětí a mládeže s různými typy handicapů, což činí přibližně 6-7 % populace České republiky. Tento výzkum byl aktualizován v roce 2013, kdy se počet dětí a mládeže se zdravotním postižením pohyboval na hranici sto třicet tisíc, což znamenalo pokles pod 5% populace.

3 INKLUZE A INTEGRACE

Integrace a inkluze jsou dva pojmy, které se v dnešní moderní společnosti skloňují v mnoha směrech. Někdy se mezi ně vkládá rovnítko, přestože se nejedná o termíny totožné. Postavení lidí s postižením se v průběhu dějin a v různých kulturách měnil a lišil., stejně tak i přístupy k nim. Napříč historií bychom mohli najít příklady přístupů od odmítajících (až fyzické likvidace osob s postižením) přes tolerující až k vstřícným a laskavým. Každý z těchto přístupů byl založen jak na socioekonomické situaci daného společenství, tak také na kultuře a etice ve společnosti. Ješina & Kudláček (2011, s. 20) popisují integraci jako „...dynamický proces začleňování specificky-minoritních skupin obyvatelstva do intaktní populace a zdůrazňují vzájemné respektování a kulturní i sociální obohacování...“, inkluzi pak Slowík (2007, s. 32) definuje jako „...nikdy nekončící proces, ve kterém se lidé s postižením mohou v plné míře zúčastňovat všech aktivit společnosti stejně jako lidé bez postižení.“

Podle Novosada (2006) lze vymezit čtyři základní stupně socializačního procesu: Integraci, adaptaci, utilita, inferiorita, přičemž:

Integrace je plným začleněním a splynutím postiženého se společností. Předpokládá samostatnost, nezávislost jedince, jenž nevyžaduje zvláštní ohledy nebo přístupy ze strany přirozeného prostředí. Postižení, defektivita se u něho nerozvinula, případně se s ní plně vyrovnal a její následky dokázal adekvátně kompenzovat, je schopen plnit všechny funkce, vyplývající z plné socializace, a je rovnoprávným partnerem ve všech běžných oblastech profesní přípravy, pracovního uplatnění i společenského života.

Úspěšnou integraci s dobrou prognózou lze například předpokládat u opožděných nebo zanedbaných dětí, u lehčích forem postižení, u některých chronických chorob nebo v případě získaného postižení v těch případech, kdy již měl jedinec vytvořeny přijatelné sociální vztahy (Novosad, 2006, s. 18-19).

Edukace dětí s postiženími se v našich zemích vyvíjela. V minulosti docházelo převážně k exkluzi (děti byly umístovány do ústavů a sanatorií), avšak přibližně v polovině minulého století se začala do popředí dostávat snaha o definování přijatelné pozitivní

a efektivní péče o edukaci dětí s postižením. V Deklaraci práv dětí z roku 1959 se uvádí, že: „The child who is physically, mentally or socially handicapped shall be given the special treatment, education and care required by his particular condition. (překlad: Dítěti, které je fyzicky, duševně nebo sociálně postiženo, se poskytuje zvláštní zacházení, výchova a péče, jak to vyžaduje jeho zvláštní postavení.)“ (*Deklarace práv dítěte*. [online].

<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020127>). V praxi českého a slovenského školství to do roku 1989 znamenalo, že se děti s postižením vzdělávaly formou tzv. segregované výchovy, která by se mohla chápat jako předstupeň snahy o integraci, potažmo inkluzi.

Lechta (2010) uvádí podle Scholze pět různých přístupů k edukaci dětí s postižením:

- exkluzi - děti s postižením jsou z edukačního procesu kompletně vyloučeny,
- segregaci (separace) – děti s postižením jsou umístovány do speciálních škol,
- integraci - děti s postižením mohou, pokud chtějí – s určitou podporou – navštěvovat běžné školy. Jedná se o systém, který je v současné době v českém školství nejvíce rozšířený. Ponejvíce je využíván dětmi s lehčími postiženími, děti s těžšími postiženími se vzdělávají ve speciálních školách,
- inkluze – vyšší stupeň integrace, děti nejsou rozděleny na intaktní a s postižením, speciální školství postupně zaniká,
- různorodost je normální - inkluze se stává samozřejmostí, heterogenost je chápána jako normalita.

Inkluze: Pojem inkluze vychází z angl. inclusion, což znamená zahrnutí, v širším pojetí příslušnost k celku. Inkluze není jen optimalizovaná a rozšířená integrace. Jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu, a to bez ohledu na stupeň postižení (Hájková & Strnadová, 2010, s. 12).

V současnosti se čím dál více školských zařízení, ať už se jedná o mateřské, základní školy a gymnázia snaží o vytvoření alespoň integrujícího, když už ne inkluzivního prostředí.

4 SPECIÁLNÍ VÝCHOVA V EVROPĚ

Ve většině zemí Evropy převládá snaha o integraci dětí a mládeže s handicapem různým způsobem. Nejčastěji se jedná o zřizování speciálních tříd v běžných školách na úrovni předškolního, základního i středního vzdělávání.

Ve Slovenské republice je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami upraveno Zákonem č. 245/2008 Z.z., o výchově a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Školský zákon SR) a Ústavou Slovenskej republiky. „Ústava Slovenskej republiky v čl. 38 a čl. 42 garantuje žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami špeciálnopedagogickú starostlivosť a prípravu na vzdelávanie. Konceptia výchovy a vzdelávania smeruje v SR plánovanú postupnú integráciu (inklúziu)“ (Vítková & Klenková, 2011, s. 50).

Školský zákon SR ukládá rovný přístup ke vzdělávání s ohledem na výchovně-vzdělávací potřeby, spoluzodpovědnost jedince za své vzdělávání a zákaz diskriminace a segregace.

Výchově dětí s postižením je v Dánsku věnována velká pozornost. „Převládá zde snaha o jejich integraci do skupin dětí zdravých“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 61). Vzdělávání těchto dětí je zde uskutečňováno jednak v běžných školách, ale i v jiných institucích. Mezi tyto instituce patří:

...domácí odborný poradce pro rodiče vychovávající děti doma, mateřské školy, speciální školy pro smyslově postižené děti a mládež na úrovni základních a středních škol, střediskové školy internátního typu pro mentálně postižené děti. Dále také cvičné školy orientované na zvládání základních oblastí života dítěte, komunální školy pro mládež sdružující žáky podle věku, nikoli podle druhu postižení, střediska speciálního vyučování pro těžce postiženou mládež (Brdek & Vychová, 2004, s. 62).

Ve Finsku probíhá vzdělávání těchto dětí na základě druhu a hloubky postižení. Při vzdělávání osob s těžkým mentálním postižením a s kombinovanými vadami je kladen důraz „...na ošetřování a zprostředkování jednoduchých kulturních dovedností a návyků“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 71). Tyto osoby podléhají ministerstvu sociálních věcí.

Vzdělávání dětí s menšími omezeními probíhá ve speciálních školách, speciálních třídách nebo Speciální individuální výukou v závislosti na druhu postižení.

V Belgii je výchova dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťována 8 typy škol:

- pro děti s lehčí mentální retardací,
- pro děti se střední mentální poruchou,
- pro obtížně vychovatelné děti,
- pro děti s tělesným postižením,
- pro děti s delším pobytem v nemocnici,
- pro děti se zrakovými vadami,
- pro děti s poruchami učení, poruchami chování, adaptace a logopedickými vadami.

Vzdělávání je zabezpečeno pro děti předškolní, na základních a středních školách do 18 let, které je možno prodloužit do 21 let věku dle typu školy a postižení jedince. Absolventi škol pak mohou pokračovat studiem na vysoké škole (Brdek & Vychová, 2004).

Ve Francii „...hlavním cílem speciálního vzdělávání je umožnit žákům získat adekvátní kvalifikaci a zlepšit možnosti jejich integrace do společnosti“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 79). Tohoto cíle je dosahováno zřizováním speciálních tříd (adaptačních, vyrovnávacích), „... které mají pomoci žákům s obtížemi v učení k návratu do běžných tříd“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 78) a speciálních škol, do kterých jsou na základě rozhodnutí pedagogicko-psychologické komise a zdravotní komise zařazováni žáci se specifickými zdravotními handicapy a obtížně vzdělatelní (Brdek & Vychová, 2004).

Vzdělávací politika Irska a Itálie se také snaží o integraci žáků do běžných škol na úrovni základní i střední školy. V Irsku je tato snaha zabezpečována především zřizováním tříd pro žáky se speciálními potřebami. Vedle těchto tříd však probíhá výuka i na školách zvláštních. V Itálii pak

...existuje několik speciálních institucí pro zrakově a sluchově postižené. Tyto instituce také pořádají profesní kurzy, připravující handicapované žáky na výkon povolání (např. maséra, košíkáře)... Děti s těžkým zdravotním postižením, které jim znemožňuje navštěvovat školu, se mohou vzdělávat přímo v rehabilitačních centrech či nemocnicích... (Brdek & Vychová, 2004, s. 93).

V Lucembursku existují „...zvláštní školy pro fyzicky a mentálně znevýhodněné žáky...na všech úrovních školského systému.... Cílem je především sociální adaptace a příprava na integraci do společnosti a pracovního prostředí“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 98).

Speciální výchova a vzdělávání dětí a mládeže v Německu je zajišťována speciálními školami. I zde však „...převládá snaha o integraci postižených dětí a mládeže mezi běžnou populaci...“ (Brdek & Vychová, 2004, s. 105), a proto je zajištěna spolupráce mezi běžnými a speciálními školami, a to kooperativními školami. Žákům s handicapem jsou vyhrazeny integrované třídy a třídy speciálně-pedagogické na běžných i speciálních školách.

Pro děti se smyslovým, tělesným či duševním postižením jsou v Nizozemí určeny speciální školy, které mohou být jak soukromé, tak i státní. Tyto školy pak spolupracují s běžnými školami a snaží se o integraci dětí nebo slučování speciálních škol se školami běžnými.

I v dalších zemích evropského kontinentu jsou děti s handicapem zařazovány do běžných škol mezi intaktní žáky (Španělsko, Švédsko). Při běžných školách jsou zřizovány speciální třídy zajišťující vzdělávání podle druhu a hloubky postižení v Portugalsku, Řecku, Velké Británii a Rakousku. Speciální školy a zařízení určené pro děti těžce postižené či se specifitějším druhem handicapu (například zrakově postižené) jsou v Řecku, Španělsku, Portugalsku, Švédsku, Velké Británii, Rakousku.

Uvedené příklady zemí a jejich postupů při integraci dětí a mládeže s postižením v předškolním, základním, středním i vysokoškolském vzdělávání svědčí o snaze evropských systémů školství o vytvoření prostředí nerozlišujícího děti a mládež intaktní a s handicapem. Integrace ze školství pak postupuje i do dalších sfér a děti a mládež se učí nerozlišovat „jinakost“, ale přijímat ji jako běžnou, nediskriminující. Tento jev se pak promítá (nebo by se měl a mohl promítat) i do času mimo školní a internátní zdi, do sféry času mimo vyučování, do času volného.

5 MĚSTO BÍLOVEC

Město Bílovec se rozkládá na úpatí Oderských vrchů v Moravskoslezském kraji přibližně dvacet kilometrů od Ostravy v severní části okresu Nový Jičín. Jeho území leží v nadmořské výšce 280 m a rozprostírá se po obou březích říčky Bílovky. Přesný rok založení města nelze doložit, avšak historii města lze vysledovat do první poloviny 14. století. Bílovec prožil období rozmachu i odtržení a osamostatnění. Počátkem minulého století s Bílovcem splynula obec Radotín a osada Labuť, ale až téměř o sedmdesát let později se k Bílovcem připojily i obce a osady Bílov, Bravinné, Stará Ves, Velké Albrechtice a následně pak Bítov, Bravantice, Lubojaty, Lhotka, Slatina, Výškovice, Nový Svět a Ohrada. V roce 1980 se tak Bílovec pyšnil 10 722 obyvateli na rozloze přes 8 500 ha. V devadesátých letech se znovu osamostatnily obce Slatina, Velké Albrechtice, Bílov, Bítov a Bravantice. V současnosti město Bílovec s městskými částmi Bravinné, Lhotka, Lubojaty, Ohrada, Stará Ves a Výškovice čítá přes sedm a půl tisíce obyvatel na téměř 5000 hektarů (Moravskoslezský kraj, [online]. [://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/obce3.html?id=442](http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/obce3.html?id=442)).

Z pohledu potřeb bakalářské práce budu k městu Bílovec přiřazovat i jeho okolí, a to především obce, které byly v minulosti jeho součástí. Číním tak proto, že ve všech těchto obcích se nacházejí jen první stupně základních škol a děti i mládež druhého stupně tak dojíždějí právě do Bílovce. Bílovec je tak místem, kde tyto děti a někdy i jejich mladší sourozenci tráví svůj mimoškolní čas. Dalším důvodem, proč k městu Bílovec budu v bakalářské práci zahrnovat okolní obce, je ten, že i v těchto obcích mají svou působnost bílovecké organizace zabývající se volným časem dětí a mládeže.

(*Moravskoslezský kraj*. [http](http://)).

6 VOLNÝ A POLOVOLNÝ ČAS VE MĚSTĚ BÍLOVEC A OKOLÍ

Volným a polovolným časem v Bílovci se zabývají kulturní a zájmová zařízení, sportovní kluby a v neposlední řadě i školská zařízení. Akce pro veřejnost, dobročinné akce aj pořádají také dobrovolné spolky (hasiči) a sdružení i skupiny jednotlivců (např. akce Sára den – kadeřnického studia). Pro potřeby bakalářské práce popíšu jen organizace, které vykazují víceméně celoroční stabilní činnost.

6.1 Školství

6.1.1 Základní škola a Mateřská škola Komenského v Bílovci

Základní a Mateřská škola Komenského (ZŠ a MŠ Komenského) v Bílovci je příspěvková organizace zřizována Městem Bílovec. Jedná se o devítiletou základní školu o kapacitě 750 žáků (s malotřídní školu ve Staré Vsi). Součástí školy jsou i čtyři mateřské školy o celkové kapacitě 135 dětí, dvě se nacházejí na území města, dvě v místních částech. K 30. září 2016 navštěvovalo zařízení 135 dětí mateřských škol, 521 žáků a školní družinu navštěvovalo 144 žáků (z kapacity 150) (Bajnarková/1, 2016, s. 3). ZŠ a MŠ Komenského nabízí velké množství nepovinných a volitelných předmětů. Žáci druhého stupně mohou využít nabídky na rozšířenou výuku tělesné výchovy zaměřené na fotbal a volejbal. Škola nabízí také celou řadu mimoškolních aktivit: účast na olympiádách v matematice, českém jazyce, fyzice či biologii. Žáci se účastní i jiných soutěží – dopravních, matematických, zdravotnických, recitačních, sportovních, výtvarných aj. a aktivně se podílejí i na projektech a akcích pořádaných školou i Městem Bílovec. Pro aktivní odpočinek slouží dětem také Školní sportovní klub a kroužky pořádané ve spolupráci s Domem dětí a mládeže v Bílovci. V souladu s doporučeními poradenských zařízení jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami integrováni do běžných tříd.

Vzdělávání těchto žáků probíhá ve snaze k dosažení osobního maxima každého jedince, proto je možné upravení vzdělávacího obsahu. Vyučující těchto žáků proto s přihlédnutím ke stupni podpůrných opatření zpracovávají Plán pedagogické podpory (první stupeň podpory) a Individuální vzdělávací program (od druhého stupně podpory). (Bajnarková, 2016)

Doplňkovou činností školy je nabídka volnočasových aktivit, především kroužků se sportovním, výtvarným, hudebním a jazykovým zaměřením.

6.1.2 Základní škola a Mateřská škola T. G. Masaryka Bílovec

Základní a Mateřská škola T. G. Masaryka Bílovec (ZŠ TGM) je příspěvkovou organizací zřízenou Městem Bílovec. První česká škola v Bílovci je rovněž úplnou základní školou. Součástí školy je ZŠ Wolkerova (ZŠ speciální), malotřídní Základní škola v Lubojatech a dvě mateřské školy: na Wolkerově ulici v Bílovci, druhá v místní části Lubojatech. Fialová (2016) ve Výroční zprávě o činnosti školy za rok 2015/2016 uvádí, že školu navštěvovalo 321 žáků, do mateřských škol bylo k 30. září 2016 zapsáno 104 dětí a školní družinu navštěvovalo 102 žáků. Také na této základní škole probíhá bohatá mimoškolní činnost. Děti a žáci se účastní olympiád, školních akcí, akcí pořádaných Městem Bílovec, recitační soutěže a jiných meziškolních klání. Reprezentativní činnost školy je zajištěna především pěveckými soubory. Dále jsou v této základní škole v rámci mimoškolních aktivit nabízeny kroužky Kuchtíci, Šachový kroužek a Mladí včelaři. Tělesná zdatnost dětí především se zaměřením na atletiku je rozvíjena prostřednictvím Školního sportovního klubu.

Na pracovišti na Wolkerově ulici (ZŠ speciální) jsou realizovány tři programy, a to: Cesta za poznáním – určená žákům s lehkým mentálním postižením, Cesta za sluníčkem – program vycházející z RVP pro obor vzdělávání základní škola speciální a Individuální vzdělávací plán upravující vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami. V rámci mimoškolních aktivit se žáci této školy věnují výtvarným technikám a sportu. V minulých letech se dívky této školy účastnily florbalových meziškolních turnajů, kde se umístily na medailových příčkách.

6.1.3 Gymnázium Mikuláše Koperníka, Bílovec, příspěvková organizace

Gymnázium v Bílovci bylo založeno rok po ukončení 2. světové války. Studium na gymnáziu probíhá ve třech formách, a to osmiletém studiu se všeobecným zaměřením, čtyřletém studiu se všeobecným zaměřením a čtyřletém studiu se zaměřením na matematiku. Nabídka volnočasových aktivit pro (nejen) studenty gymnázia je velmi rozmanitá. Studenti si mohou vybrat ze sportovních kroužků futsal, florbal, horolezecký, volejbal, basketbal, či mohou zúročit své hlasy ve sborovém zpěvu. Při gymnáziu pracuje i tanečně ak-

robotická skupina STYX, vedená Mgr. Sylvou Roháčkovou, která byla za svou činnost oceněna titulem Sportovec roku 2012 Moravskoslezského kraje v kategorii trenérů. V souvislosti s GMK nelze nezmínit i již tradiční akci studentů: Uplugged – třídní hudební koncert prolínající se s divadelními a tanečními vystoupeními určený široké veřejnosti.

6.1.4 Základní umělecká škola Bílovec

Základní umělecká škola Bílovec je zřizována Moravskoslezským krajem. Její kapacita je 299 žáků v hudebním a výtvarném oboru. Kapacita bývá zpravidla naplněna, přičemž asi dvě třetiny tvoří žáci hudebního oboru, ve kterém se vyučuje hra na klavír, akordeon, housle, zobcové a příčné flétny, klarinety, saxofony, všechny žesťové nástroje a kytaru. Výtvarný obor nabízí výuku kresby, malby, grafiky, keramiky, prostorové, objektové a další tvorby a výrobu loutek. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je upraveno Školním vzdělávacím programem.

Škola poskytne žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří prokáží nezbytné předpoklady ke vzdělávání v základní umělecké škole, zvláštní péči vyjádřenou individuálním vzdělávacím plánem. Je zpracován obvykle na období jednoho roku, může však být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby. V něm se zohlední specifika znevýhodnění či zdravotního postižení a přizpůsobí se výuka, plnění stanoveného vzdělávacího obsahu a hodnocení směrem k individuálním potřebám a možnostem žáka.

Vzdělávání žáků, kteří projevují znaky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, avšak nebyli takto diagnostikováni pedagogicko-psychologickou poradnou nebo speciálně pedagogickým centrem, případně zákonný zástupce nezletilého žáka, zletilý žák nebo ředitel školy nesouhlasil s výukou žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, je realizováno podle tohoto školního vzdělávacího programu. Takový žák nemusí splnit stanovené ročníkové výstupy a jeho hodnocení může být ovlivněno výraznou úpravou hodnotících kritérií (Langr, 2015, s. 72).

6.1.5 Dům dětí a mládeže, Bílovec

Dům dětí a mládeže, Bílovec (DDM) je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Město Bílovec. Dům dětí „...byl založen jako Dům pionýrů

a mládeže v roce 1987. K přejmenování došlo roku 1989“ (Knoppová, 2008, s. 19). V roce 2007 převzalo DDM od Moravskoslezského kraje Město Bílovec.

Dům dětí je školským zařízením zabývající se naplňováním a smysluplným využíváním volného času dětí, mládeže i dospělých ve městě Bílovec, ale i v okolních obcích. Činnost DDM je rozdělena na pravidelnou (zájmové kroužky), nepravidelnou (jednorázové či opakující se akce), táborovou činnost v období prázdnin a státních svátků a soutěže vyhlášené Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy České republiky. Spontánní činnost DDM vychází z omezených prostorových podmínek, a proto je orientována na dobu, kdy neprobíhají kroužky a jiné akce domu dětí.

Personální zabezpečení DDM je zajištěno pěti interními pracovníky, z toho třemi pedagogy. Přes dvě desítky externích pracovníků se podílí na vedení zájmových kroužků a organizačním zabezpečení pobytových akcí a táborů. Velkou tradici má v DDM také práce s dobrovolníky – instruktory, kteří se také aktivně účastní přípravy a realizace velké části nepravidelné a prázdninové činnosti.

Pravidelná činnost je organizována v rámci oddělení tělovýchovy, přírodovědy, jazyků, estetiky a společenských věd formou zájmových kroužků, klubů a kursů. Činnost je nabízena prostřednictvím Zpravodaje města Bílovec, na internetových stránkách města, domu dětí a mládeže a na informačních letáčcích. Poptávka je zjišťována na konci předcházejícího školního roku a v prvních dnech aktuálního školního roku je její aktuálnost ověřována anketami a besedami dětí s interními i externími pracovníky DDM.

Nepravidelná a táborová činnost probíhá ve všední dny, o víkendech, státních svátcích a v době prázdnin. Je realizována jak přímo v prostorech domu dětí (soustředění kroužků, výstavy, akce pro rodiče i děti na zahradě), tak v domě kultury, kině (maškarňáky, vystoupení kroužků) i na náměstí, bíloveckém zámku, tělocvičnách a školách. Táborová a jiná vícedenní činnost je spojena s pobytem v Bílovci, Kaménce u Vítkova či v Horní Bečvě.

Činnost Domu dětí je nabízena všem věkovým skupinám. Děti i dospělí s handicapem docházejí do zájmových kroužků a účastní se nepravidelné činnosti dle svých zájmů.

Knoppová (2014, s. 13) uvádí: „Integrace účastníků zájmového vzdělávání se speciálními vzdělávacími potřebami je realizována především individuální formou – začleněním jednoho či více dětí, žáků nebo studentů do běžných organizačních jednotek a aktivit.“

Jejich mimoškolní vzdělávání probíhá po konzultaci vedoucích kroužků a akcí s rodiči, speciálními pedagogy a lékaři. Jediným omezením domu dětí je absence bezbariérového přístupu.

6.1.6 Základní školy v okolních obcích (Bravantice, Velké Albrechtice, Tísek, Slatina)

V okolí města Bílovec se nachází i další základní a mateřské školy. Jedná se o základní školy v obci Tísek, Slatina, Bravantice a Velké Albrechtice. Ke všem těmto školám náleží mateřské školy a všechny jsou navštěvovány jen žáky 1.– 4. ročníků, popř. 1. – 5. ročníku. Mimoškolní aktivity na těchto školách se vztahují ke sportu (fotbal, florbal ve Slatině a Tísku, sportovní v Bravanticích), zumbě a tanci (Bravantice, Velké Albrechtice, Tísek), zpěvu (Tísek, Slatina, Bravantice), jazykovému a jinému vzdělávání (Velké Albrechtice, Tísek, Slatina). Děti z těchto škol po ukončení docházky v posledním ročníku na školách v těchto obcích, musejí dojíždět do základních škol v Bílovci, aby dokončily povinnou školní docházku.

6.2 Kulturní a zájmová zařízení

6.2.1 Dům kultury Bílovec

Dům kultury (DK) je dvoupodlažní budova se vstupní halou, velkým a malým sálem, předsálím, balkónem a vinárnou. V DK jsou pořádány společenské události a kulturní vystoupení. Pro děti se zde pravidelně pořádají vystoupení různých umělců, dětské maškarní bály, studentské diskotéky a festivaly. Prostory DK jsou nabízeny k pronájmu pro využití k soukromým akcím. Do DK je zajištěn bezbariérový vstup.

6.2.2 Městská knihovna

Historie Městské knihovny v Bílovci sahá až k roku 1919. Po okupaci však prvního poválečného knihovníka Emila Přikryla čekala těžká práce: obnovení zničeného fondu české knihovny. Za dobu své existence se prostory knihovny nacházely

ve třech budovách. Od roku 2015 knihovna opět sídlí na Slezském náměstí, pobočky městské knihovny se nacházejí i v místních částech Bravinné a Lubojaty. Služby městské knihovny však nespočívají pouze ve výpůjčce knih a periodik, ale je zde také přístupný veřejný internet a možnost kopírování. V knihovně se také pořádají besedy s autory dětských knih, cestopisů, výtvarných prací, pořádají se vzdělávací programy pro školy. Knihovna vyhlašuje literární soutěže pro děti, věnuje se ediční činnosti, podílí se na akcích pro bíloveckou veřejnost, pořádá kreativní dílničky a v neposlední řadě v prostorech knihovny probíhá promítání cestopisů, vzdělávacích dokumentů a snímků doplňující program knihovny v tzv. Pidikině. Knihovna se po přestěhování do zrekonstruovaných prostor stala jedním z kulturních středisek opatřených bezbariérovým přístupem.

6.2.3 Kino Radost Bílovec

Kino Radost v minulých letech prošlo rekonstrukcí a digitalizací. Město Bílovec a provozovatel kina tak reagovali na konkurenci a vzrůstající ceny vstupného v multifunkčním kině v nedaleké Ostravě. Promítání v kině probíhá v dopoledních hodinách pro školy a školky, jednou měsíčně za zvýhodněné vstupné pro seniory a téměř denně pro veřejnost. V letních měsících se program kina přesouvá do prostor amfiteátru letního kina, jehož panoráma v těsném sousedství bíloveckého zámku, skýtá nevšední zážitek z každého promítání. Prostory kina jsou také využívány k pořádání přednášek, schůzí veřejných sdružení, politických stran, hudebních a kulturních akcí a vystoupení.

6.2.4 Zámek Bílovec

Bílovecký zámek je renesanční budovou z 16. století. Po požáru v roce 1945 však byly nutné rozsáhlé opravy, které nenapravitelně snížily historickou hodnotu zámku. Zámek byl v minulosti využíván jako sklad léčiv. Po uzavření zámku k tomuto účelu byl zámek několik let nevyužíván. Přestože byl zámek dlouhé roky pro veřejnost nepřístupný a chátral, místní obyvatelé jsou na něj hrdí a rádi se k němu vrací, protože se k němu váže historie města (ať už se jedná o pověsti, např. O bílé paní, nebo příběh o jeho zapálení Švédy za pomoci holubů v období třicetileté války). Od roku 2010 prochází zámek revitalizací a pomalu se do něj vrací život v podobě kulturních a společenských akcí, výstav, divadelních představení a přehlídek.

6.3 Sportovní kluby a organizace, sportovní areály

6.3.1 Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec

Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec (TJ Spartak Bílovec) je organizací, jež si neklade za cíl výchovu vrcholových sportovců, ale poskytnout „...široké veřejnosti z města a jeho okolí tělesnou aktivitu a sportovní vyžití na co nejlepší možné úrovni. Sportovci z některých oddílů srovnávají své umění v pravidelných soutěžích, jiní sportují spíše pro radost“ (*Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec*. [online]. <http://www.spartakbilovec.wz.cz/>). TJ Spartak Bílovec sdružuje oddíly tenisu, stolního tenisu, florbalu, horolezecký oddíl, kuželkářský a šachů. K TJ Spartak Bílovec patří také Klub turistů – Nezmaři a Asociace sportu pro všechny (ASPV). Nezmaři pořádají každoročně několik akcí pro veřejnost, přičemž nejproslulejší je Bílovecká padesátka – pěší i cyklistický výlet pro širokou veřejnost napříč věkovým spektrem po značených trasách Bílovce

a okolních vesnic. „Členové ASOCIACE SPORTU PRO VŠECHNY se zúčastňují okresních, krajských, ale i celostátních soutěží ve volejbalu, atletice, bowlingu v nových sportech – wootbal a kuble...“ (*Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec*. [online]. <http://www.spartakbilovec.wz.cz/>).

„Odbor REKREAČNÍ SPORTY při TJ Spartak Bílovec sdružuje několik sportovních odvětví,...ale snaží se udržovat v dobré kondici všechny zájemce o jakýkoliv druh sportu a tělovýchovnou aktivitu z Bílovce a okolí“ (*Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec*. [online]. <http://www.spartakbilovec.wz.cz/>). Jedná se o oddíly volejbalu, basketbalu, badmintonu, bojových sportů, karate, pilates, cvičení žen, cvičení žen seniorek, žactva a cvičení rodičů s dětmi.

Členskou základnu tělovýchovné jednoty Spartak Bílovec tvoří děti, mládež i dospělí, a to jak muži, tak ženy.

6.3.2 Relax centrum Bílovec (Bowling, Fitness club, Solná jeskyně)

Relax centrum Bílovec je sportovní a relaxační zařízení, které poskytuje vyžití široké veřejnosti v bowlingu, zlepšení fyzické aktivity formou posilování a cvičení ve fitness klubu, zdravé posezení v solné jeskyni a opálení v soláriu.

Bowlingová herna je vybavena šesti dráhami, přičemž dvě z nich jsou osázeny man-
tinely a umožňují tak hru i rodičům s dětmi.

Fitness club nacházející se suterénu relaxačního centra se nacházejí aerobic room
(velká místnost vyhrazená pro cvičení aerobní cvičení), gym (posilovna) a místnost vyhra-
zená pro indoor cycling – bike room. Také fitness club je otevřen široké veřejnosti, včetně
rodičů s dětmi.

Pobyt v solné jeskyni je určen lidem s nemocemi dýchacích cest, zažívacích orgánů,
krevního oběhu, revmatologickým a dermatologickým onemocněním a s poruchami imuni-
ty či dysfunkcí nervové soustavy. Solnou jeskyni však mohou využívat i lidé bez potíží či
zdravotního omezení. V solné jeskyni jsou pořádány ve spolupráci s jinými organizacemi
města (školy, školky, DDM) i menší akce pro děti, které v prostředí solné jeskyně získávají
zvláštní kouzlo a atmosféru.

V současné době je Relax centrum do odvolání zavřeno.

6.3.3 Laguna Bílovec – wellness centrum

Lázeňské centrum Modrá laguna bylo vybudováno v roce 2000. V Laguně nachází
bazén a sauna. Návštěvníci mohou dále využít nabídky masáží či relaxačních večerů
pro páry i jednotlivce. V lázeňském centru jsou pořádány kurzy plavání pro školy a školky,
ale také plavání kojenců či seniorů.

6.3.4 Sportovní klub Honzy Jaroše - Fitcaffé

Sportovní klub Honzy Jaroše prošel od svého založení v roce 1998 velkými změnami.
Majitel a hlavní trenér reaguje pružně na narůstající zájem veřejnosti
a pravidelně rozšiřuje nabídku lekcí a kurzů. Od ledna 2011 sídlí Fitcaffé na Dukelské ulici
a využívá prostory o rozloze bezmála 500 m². V současné době nabízí klub cvičení a aktivi-
ty všem občanům Bílovce a okolí, například fun dance step, fitness box, bosu toning, bosu
styling, trampolínky, indoor cycling, pilates, fit jogu, kurzy nordic walkingu aj. Dětem je
určen sportovní kroužek, kroužek street dance, plavecká škola, inline škola a cvičení pro
rodiče s dětmi. Starší obyvatelé Bílovce mohou využít cvičení pro seniory a nastávající
maminky pak předporodní přípravu.

Sportovní klub Honzy Jaroše také nabízí možnosti aktivní dovolené jak v tuzemsku, tak i v zahraničí určenou dětem i dospělým, a dále pak možnost vzdělávání v akreditovaných kurzech, relaxování v kavárně či možnost opálení v soláriu.

6.3.5 GTC Club

Sportovní a relaxační centra bylo vybudováno v letech 1995 - 1998 rekonstrukcí unikátní stavby starého mlýna u autobusového nádraží v Bílovci. V areálu se nachází tenisová hala „...s jedním kurtem mezinárodních rozměrů a povrchem MARKA CHAMPION GNM (koberec s granulátovým posypem)“ (EliteWeb, 2013), 2 squashové kurty, kulečnický, stolní fotbal, šipky, sauna a restaurace rozdělená na kuřáckou a nekuřáckou část, včetně venkovního posezení s dětským koutkem. GTC navíc nabízí možnost zapůjčení vybavení pro tenis a squash a prodej některých sportovních potřeb pro tyto sporty.

6.3.6 Sportovní areály v Bílovci

Při základních školách, gymnáziu i mateřských školách jsou vybudována hřiště různé vybavenosti a kvality, sloužící především pro potřeby vzdělávání daného zařízení. Hřiště ZŠ Komenského, ZŠ T. G. Masaryka, ZŠ Wolkerova a GMK Bílovec jsou po skončení vyučovacích hodin volně přístupná veřejnosti, především pak dětem a mladým lidem ke sportovním aktivitám. Volně přístupným je i hřiště u Mateřské školy na Wolkerově ulici, které je vhodné především pro děti předškolního věku. V roce 2014 bylo otevřeno nové víceúčelové hřiště na sídlišti na ulici Radotínská, jehož okolí je doplněno herními prvky pro děti předškolního věku.

Základní škola Komenského, Bílovec je provozovatelem víceúčelové sportovní haly, která byla postavena v roce 2001, a se školou je spojena průchodem. Halu i tělocvičnu této základní školy je možno si pronajmout.

Fotbalový areál na Ostravské ulici je vybaven dvěma fotbalovými hřišti. Na původním travnatém hřišti byl v červenci 2012 vybudován automatický zavlažovací systém. Druhá hrací plocha měla původně škvárový povrch, avšak v listopadu 2009 bylo otevřeno nově zrekonstruované hřiště s umělým trávníkem, jehož povrch umožňuje i zimní přípravu družstev. Obě hřiště jsou využívána převážně FC Bílovec

a Školním sportovním klubem Bílovec. V oploceném areálu u fotbalových hřišť probíhají kulturní akce a festivaly.

Sokolovnu a s ní sousedící tenisové kurty na Ostravské ulici má od města Bílovec pronajatou TJ Spartak Bílovec. Také Sokolovna, která byla poprvé otevřena v roce 1930, procházela v minulých letech opravami a rekonstrukcemi. „V roce 2007 došlo rekonstrukci podlahy tělocvičny a výměně oken“ (Knoppová, 2008, s. 26). V následujících letech pak byla opravena fasáda a vnitřní omítky. Sokolovna je využívána převážně oddíly TJ Spartak Bílovec, tenisové kurty pak tenisovým oddílem tělovýchovné jednoty, ale po domluvě se správcem také veřejností.

Dalším sportovním areálem je Střelnice, kde se nachází dvě oplocené hřiště na volejbal a nohejbal, využívané v sezóně TJ Spartak Bílovec, a budova kuželny patřící rovněž pod správu tělovýchovné jednoty. Veřejnosti je přístupný přilehlý park s dětským hřištěm, vybavený kolotočem, houpačkami, malou lezeckou stěnou a oploceným pískovištěm.

Ski areál Slatina leží na úpatí Oderských vrchů a Nízkého Jeseníku v mikroregionu Bílovicko. Je hojně využívám především v zimních měsících, neboť disponuje sjezdovkou se třemi úrovněmi obtížnostmi, vhodnou jak pro děti a začátečníky, tak i pro zkušené lyžaře. Sjezdovka je vybavena dvěma typy vleků, umělým zasněživáním, pásovou rolbou upravující povrch sjezdovky a umělým osvětlením, díky němuž je umožněno i večerní lyžování. Ski areál Slatina nabízí vyžití i mimo lyžařskou sezónu. V penzionu Pod sjezdovkou je možné zapůjčení čtyřkolky nebo seqwaye, zahrát si volejbal, nohejbal, badminton, zaskákat si na trampolíně, či si jen posedět u táboráku či na venkovní terase.

7 METODOLOGIE

Na základě získání teoretických poznatků o specifikách jednotlivých handicapů, možnostech vyžití občanů ve volném čase v Bílovci a jeho nejbližším okolí, zastávám názor, že možnost inkluze či pouhé integrace bude záviset na druhu a hloubce postižení. Předpokládám, že sportovních a pohybových aktivit se budou účastnit převážně osoby bez tělesného postižení a v menší míře budou tyto aktivity nabízeny i dětem s mentálním postižením. Největší kulturní i sportovní vyžití, dle mého názoru, bude nabízeno osobám s vadou řeči a smyslovým postižením. Myslím si také, že materiální a prostorové podmínky (především pak potřeba bezbariérového přístupu aj.) budou nejvíce regulovat nabídku pro osoby s tělesným postižením (upoutané na invalidní vozík), personální podmínky pak budou pravděpodobně ovlivňovat v největší míře osoby s mentálním postižením či autismem.

Po zjištění nabídky institucí, zabývajících se využitím volného času ve městě Bílovec, mi jako nejvhodnější zařízení k integraci a inkluzi dětí a mládeže s handicapem připadá městská Knihovna, Dům kultury, popřípadě Dům dětí a mládeže, Bílovec. Nabídka těchto zařízení by vzhledem k jejich hlavní náplni měla být dětem s postižením nejotevřenější a nejpříznivěji ovlivňovat jejich integraci a inkluzi v jejich volném čase.

Dílčím cílem práce je tedy zjistit, zda rodiče dětí a osoby s handicapem mají informace o organizacích, které mohou smysluplně a inkluzivně zabezpečit jejich volný čas a informovat je o možnostech, které popřípadě ještě nevyužívají.

Po vytyčení hlavního a dílčích cílů mé bakalářské práce jsem se rozhodl pro kombinaci kvalitativní a kvantitativní metody výzkumu. „Metodológia kvantitatívneho výskumu predpokladá, že predmety a javy objektívne existujú. Realita okolo nás (objektívna realita) je skutočná a poznateľná“ (Gavora, 2012, s. 8). Název kvantitativního výzkumu „...nasvedčuje, že jeho podstatou je vyjadrovanie dát vo forme čísel. Uskutočňuje a to v procese, ktorý sa nazýva meranie“ (Gavora, 2012, s. 9). Této metody výzkumu jsem použil především k ověření hypotéz. Hypotéza se chápe „...jako odpověď na výzkumnou otázku, musí být ověřitelná a měla by obsahovat dvě alternativy (platí – neplatí)“ (Skutil, 2011, s. 60). Oproti tomu „...kvalitativně orientované výzkumy vycházejí naproti tomu zejména z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí, tudíž kvalitativně orientované výzkumy připouštějí existenci více realit“ (Chráska, 2007, s. 32).

Švaříček a Šedřová (2014) uvádějí, že rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem je ve výběru metod, i když některé metody sběru dat lze s úspěchem využít jak v kvalitativním, tak v kvantitativním výzkumu. „Zjednodušeně řečeno, nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, zatímco kvalitativní výzkumníci používají rozhovor...“ (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 13).

Při sběru dat jsem při psaní bakalářské práce využil především metodu dotazníku pro rodiče či osobní asistenty dětí s postižením s převahou uzavřených otázek a krátkého dotazníku s otevřenými otázkami pro děti s handicapem. Vstřícný přístup respondentů (rodičů) však přerostl v metodu polostrukturovaného interview, kdy respondenti při vyplňování dotazníku doplňovali své odpovědi i slovně a navrhovali různá řešení a v neposlední řadě objasňovali své postoje. Přepisy těchto interview mi byly nápomocny při prezentaci výsledků šetření a utvoření komplexního pohledu na nabídku a průběh volnočasového vzdělávání v Bílovci a okolních obcích, a to dětí a mládeže s postižením i bez handicapu.

Při sběru i vyhodnocování dat jsem použil metody statistické, monografické, historické a typologické. Jednotlivé metody popsal Čihovský (2006, s. 10-11):

1. Metoda statistická vychází z předpokladu hromadného výskytu jevů a procesů, které lze kvantifikovat pomocí matematické statistiky....
3. Monografická metoda spočívá ve všeobecném podrobném zkoumání jednoho jevu (případu).....
4. Historická metoda vychází ze zkoumání vývoje (historie) sledovaného jevu či procesu. Nejde jen o popis, ale o zachycení vývoje a zjištění vnitřních zákonitostí změn. Na základě toho je možno předvídat určité tendence, prognózy v krátkodobé perspektivě.
5. Typologická metoda (srovnávací) spočívá v konstrukci určitých typů na základě srovnání jejich vlastností. Sleduje příčiny rozdílů. Platnost typů je závislá na konkrétní situaci a je časově dosti omezená vzhledem k dynamice společenských jevů.

7.1 Respondenti

S žádostí o vyplnění dotazníku jsem oslovil 41 zákonných zástupců či osobních asistentů dětí a mládeže s handicapem v rámci přípravy na akci pro osoby s handicapem a jejich rodinné příslušníky pořádané jednou z maminek dětí. Tento dotazník mi byl vrácen v počtu 32, přičemž 29 rodičů upřesňovalo své odpovědi ve formě polostrukturovaného interviu. 9 rodičů mi dotazník nevracelo, neboť jejich děti se již vyplňovaly dotazník s otevřenými otázkami v rámci jiné akce. Při výběru oslovených rodičů jsem se snažil o co nejširší záběr, pokud se týče věkové skupiny dětí i druhu jejich handicapu. Každý dotazník obsahoval 17 otázek – 5 uzavřených, 8 polouzavřených a 4 otevřené.

Odlišný dotazník vyplňovaly děti a mládež s handicapem v rámci zpětné vazby programu s drumbeny (víceúčelová didaktická pomůcka), který jsem pořádal v ZŠ Wolkerova, a dále pak žáci a studenti s handicapem trávící volný čas v Bílovci a okolí (bývalí i současní žáci bíloveckých základních škol). Tento dotazník obsahuje 6 otevřených otázek, které jsem v případě nepochopení před doplněním upřesnil. návratnost vyplněných dotazníků znázorňuje Tabulka 2.

Všechny dotazníky a interviu byly vyplněny v souladu se Zákonem č. 101/2000 Sb. Všichni odpovídající respondenti poskytli informace anonymně.

	Počet rozdaných dotazníků	Počet vrácených dotazníků	Návratnost dotazníků	Počet uskutečněných interview
Dotazníky určené zákonným zástupcům, osobním asistentům a asistentům pedagoga	41	32	78,05%	29
Dotazníky pro děti a mládež s handicapem v Bílovci a okolí	24	24	100%	0

Tabulka 2- Vyjádření návratnosti rozdaných dotazníků

8 VÝSLEDKY

Rodiče i pedagogičtí pracovníci by měli znát specifika handicapů a fáze, jimiž dítě prochází v souvislosti se svým postižením. Studium o druzích postižení a přístupech k nim by měl být považováno za samozřejmé pro pedagogické pracovníky na úrovni všech druhů vzdělávání dítěte s postižením. Osobní asistent i asistent pedagoga mohou působit jako most mezi dítětem a učitelem, vychovatelem a pedagogem volného času, avšak na vytvoření inkluzivního či alespoň integrujícího prostředí se musí podílet všichni účastníci vzdělávání. Současná platná legislativa českého školství se snaží o nastavení podmínek umožňujících integraci a inkluzi dětí s handicapem, ale svou roli zde hraje mnohem více faktorů. Jedná se jednak o zajištění materiálních a personálních podmínek vzdělávání těchto osob, ale také o vývoj společnosti směrem k inkluzi těchto dětí a mládeže nejen do vzdělávání, ale všeobecně do života většinové komunity bez postižení. Aby byla inkluze a integrace možná, musí se změnit pohled společnosti na handicap a dojít k odstranění limitů.

Zda a jak se tento vývoj daří ve městě Bílovec a jeho okolí, ukazují výsledky dotazníkového šetření a rozhovory s rodiči či přímo s dětmi.

Dotazníky pro osoby s handicapem a rodiče uvádím v příloze bakalářské práce.

8.1 Nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež s handicapem – současný stav

Nabídka mimoškolních aktivit pro děti, žáky a studenty je poměrně široká, a to jak v kulturní, tak i sportovní oblasti. Jedná se o pravidelné kroužky i akce, ale také kurzy a setkání nepravidelná. Tyto aktivity nabízí občanská sdružení, dobrovolné spolky, relaxační a sportovní centra, ale i školská zařízení.

Mimoškolní aktivity nabízejí obě základní školy formou kroužků a nepovinných předmětů. ZŠ Komenského na většině této činnosti úzce spolupracuje s DDM Bílovec, který se nachází v těsné blízkosti školy. DDM Bílovec realizuje svou činnost také v odloučených pracovištích této základní školy, a to v MŠ Zahradní, MŠ Svobodova a ZŠ Stará Ves. Další zájmové útvary DDM probíhají také na gymnáziu.

Na Základní škole na Wolkerově ulici, která je pracovištěm ZŠ TGM, jsou mimoškolní aktivity uskutečňovány jednou za měsíc, a dvakrát do týdne zde v době volných vyučovacích hodin probíhá kroužek stolního tenisu. Vzhledem k tomu, že Základní škola Wolkerova je základní školou speciální a všichni žáci jsou žáky s lehkým a středně těžkým mentálním postižením, a jedná se o aktivity cíleně pro žáky této školy, nelze je tedy považovat za integrující.

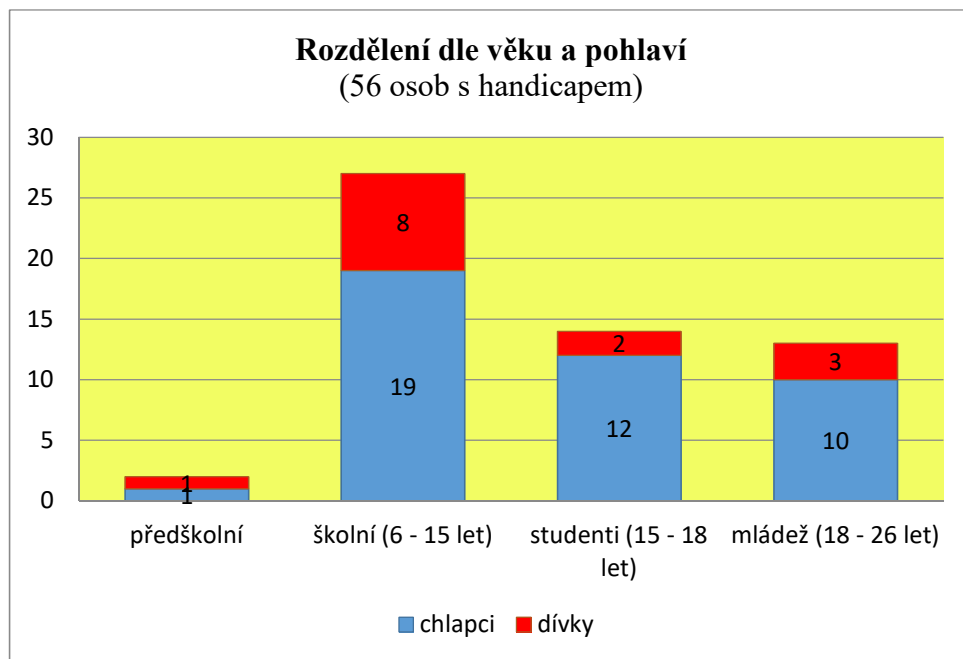
Za integrující by se daly považovat návštěvy dětí s handicapem Městské knihovny Bílovec, ale jak uvedl místní knihovník: „...nejedná se pravidelné aktivity nebo kroužky.“ Knihovna se navíc po přestěhování z prostor na Ostravské ulici stala bezbariérovou a nabízí mnohem více aktivit pro širokou veřejnost, včetně osob s různým druhem handicapu.

Nejvíce činnosti pro děti a mládež s handicapem vyvíjí za spolupráce s rodiči dům dětí a mládeže, avšak i zde se ve většině případů nejedná o integraci ani inkluzi. DDM pořádá ve spolupráci s rodiči dětí s handicapem akce, kterých se ale ve větší míře účastní právě jen děti s postižením a jejich rodinní příslušníci. Jako organizátoři jsou zde sice zapojeni dobrovolníci z řad instruktorů, ale i tak by se tyto akce daly považovat spíše za opačnou integraci, tedy že na akci pro děti s handicapem mohou přijít i děti bez postižení (převážně pak sourozenci). Snaha pracovníků DDM o integrující a inkluzivní prostředí však nevychází úplně naprázdno. V předešlých letech se několik dětí s handicapem zapojilo do pravidelné i nepravidelné činnosti DDM a nabídka se stále rozšiřuje. Bohužel pro děti s tělesným postižením odkázané na vozíček, DDM ještě stále není bezbariérovým zařízením.

8.2 Analýza výsledků dotazníkového šetření dětí a mládeže s handicapem

Dotazníkové šetření o dětech a mládeži s handicapem a možnostech jejich inkluze ve volnočasovém vzdělávání jsem uskutečnil v období září 2016 – květen 2017.

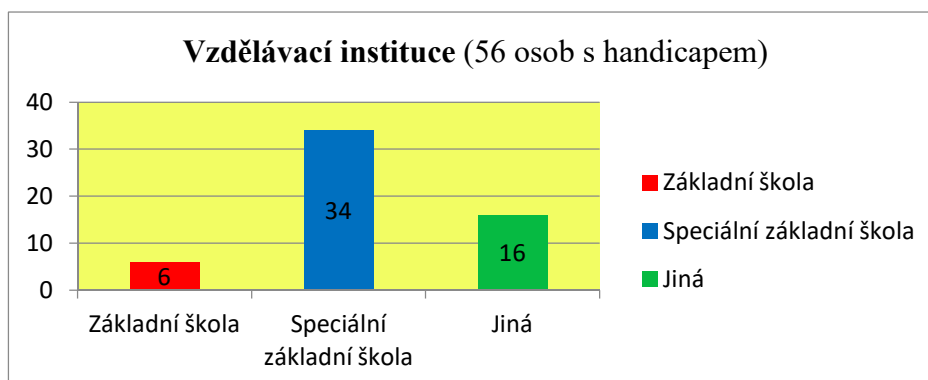
Dotazníky vyplnilo celkem 32 rodičů a 24 dětí a mládeže s handicapem. Výsledky jsou zachyceny v následujících grafech a tabulkách.

Graf 1 - Děti a mládež s handicapem - rozdělení podle věku a pohlaví

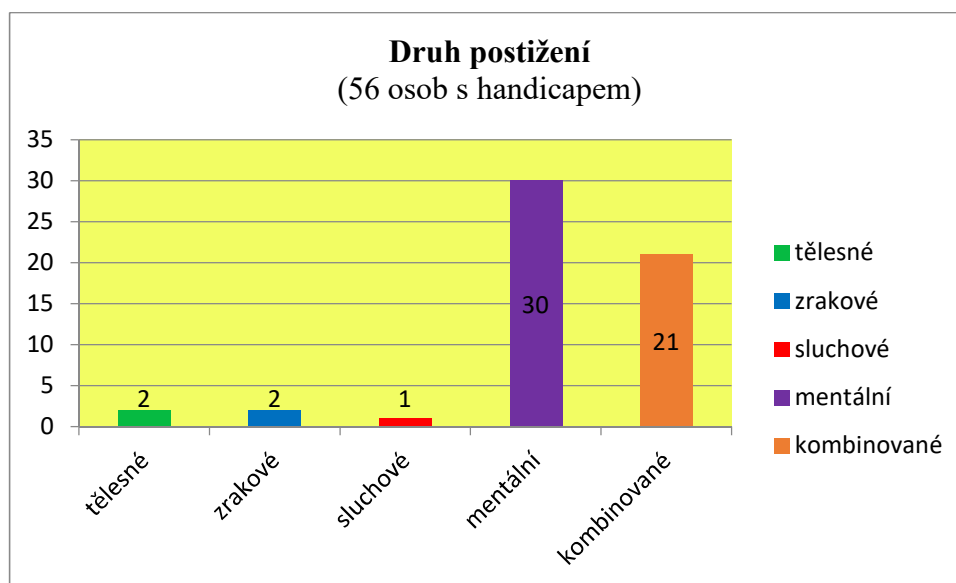
V počtu 56 osob postižením převládali chlapci, konkrétně 42, a to s různým typem handicapu. Z počtu 14 bylo 11 dívek postiženo mentálně, 3 kombinovaným postižením více vadami.

Na úspěšnou integraci dětí a studentů s handicapem v bíloveckém školství ukazuje poměrně vysoké procento (19,64%), kteří navštěvují školy spolu s dětmi bez postižení, a to celkem 11. Stále převládá počet dětí, které navštěvují základní školu speciální (60,71%). 11 osob ve věku 3-26 let se vzdělává v domácím prostředí, nebo už vzdělávací instituci nenavštěvuje, protože to nedovoluje věk či zdravotní stav. Právě pro tyto osoby s handicapem je zcela zásadní najít si smysluplné využití volného času.

Graf 2 - Vzdělávací instituce, které děti a mládež s handicapem navštěvují

Z následujícího grafu je patrné, že v současné době se velice často mezi osobami s handicapem objevují vady kombinované, resp. postižení více smyslů. Ve třech případech se jednalo o kombinaci poruchy autistického spektra s tělesným postižením (kvadruparelní spastik), zrakovým postižením a postižením sluchu, Dále pak mentálního postižení s postižením smyslů či tělesným. Mezi dotazovanými převažovaly děti s lehkým a středním mentálním postižením, a to v počtu 30, které byly většinou žáky ZŠ TGM na ulici Wolkerova (tedy školy speciální).

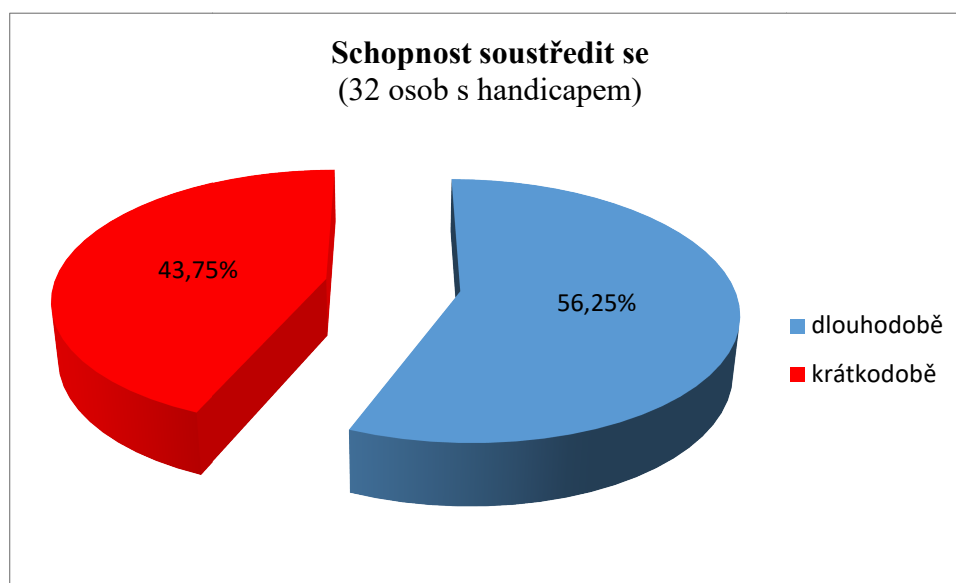

Graf 3 – Rozdělení dle druhu postižení

Otázka, zda se děti zvládnou soustředit po delší časový interval, musela být upřesněna. Za dlouhodobé udržení pozornosti považoval každý respondent jinou dobu, proto jsme se dohodli, že udržení pozornosti stanovíme alespoň na 20 minut. Původně jsme chtěli nastavit 45minut (tedy vyučovací jednotku v ZŠ), ale tento limit by dosáhla málokterá z osob s handicapem. Vyučovací jednotka ve speciální škole může být zkrácena, proto jsme se s rodiči respondenty dohodli na tomto limitu, popřípadě dobu udržení pozornosti a schopnosti se soustředit, upřesnili.

Dlouhodobé koncentrace na činnost jsou schopny děti s postižením sluchu, zraku a tělesným postižením a lehkou mentální retardací. V řádech minut udrží pozornost děti s těžší formou mentální retardace a některé děti s kombinovaným postižením. U pěti respondentů po delší opakující se činnosti přichází nejen apatie, ale dochází i k záchvatům

vzteku a agrese. Dlouhodobě udrží pozornost děti s poruchou autistického spektra, pokud se jedná o takovou aktivitu, která jim vyhovuje a cítí se v činnosti dobře (často opakující se – točení talířů, hra s klacíky na „stěrače“ aj.). Délka soustředění je vždy závislá na zájmu dítěte, ať se jedná o jakýkoliv handicap.

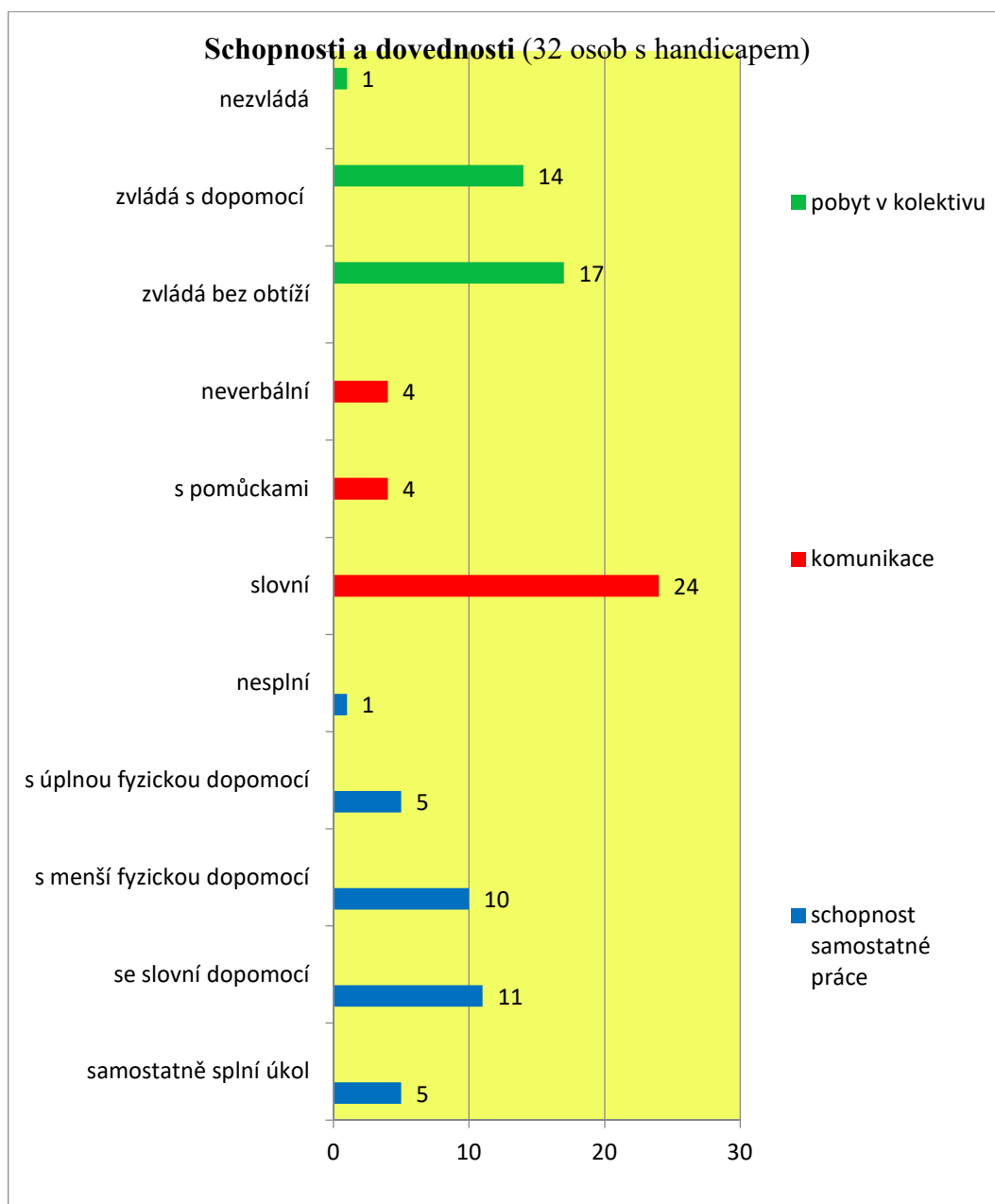

Graf 4 – Grafické vyjádření schopnosti dětí a mládeže s handicapem soustředit se na prováděnou činnost z hlediska času

V následujícím grafickém znázornění jsem propojil tři dotazníkové otázky, a to zvládnání pobytu v kolektivu, schopnost komunikovat s okolím a dovednost samostatně plnit úkoly. Tyto dovednosti spolu často velmi úzce souvisí. Z 24 respondentů, kteří uvedli, že bez problémů komunikují verbálně, se do kolektivu začlení i bez doprovodu rodiče či osobního asistenta více než polovina -17. Zbývajících 7 z běžně komunikujících uvedlo jako důvod doprovodu kompenzační pomůcku, kvůli které se jim hůř pohybuje v prostoru (voziček, hůl pro chlapce s postižením zraku apod.). Osobní asistent a jiné osoby pohybující se běžně v blízkosti dítěte s postižením jim také pomáhají v interakci s okolím, které ne vždy musí rozumět způsobu komunikace. Například chlapec s poškozeným sluchem komunikuje sice i verbálně, ale ne všem slovům rozumí člověk, který s ním denně nepřichází do styku, a proto je ideální komunikace za přítomnosti sourozenců či rodiče, kteří ovládají i znakovou řeč. Stejný problém nastává i u dětí, které nejsou schopny jiné než neverbální komunikace, a proto i u nich je pobyt v kolektivu ve dvou případech závislý na přítomnosti

rodiče či osobního asistenta, a v jednom případě pak vzhledem k nemožnosti komunikace slovy, hloubce a druhu postižení pak kontakt s okolím prakticky vyloučen.

Podobná provázanost souvisí také se schopností splnit samostatně zadaný úkol. Pokud dítě nerozumí zadání, je nezbytná fyzická pomoc, i když je dítě schopno činnost vykonat i samostatně.

Graf 5 – Komunikace dětí a mládeže s handicapem, zvládnutí pobytu v kolektivu a schopnost samostatné práce

Nemoci a postižení změnily životy respondentů (rodičů) i jejich blízkých, avšak handicap nejsou určující. Dítě nepřestává být dítětem jen proto, že nevidí, nemůže běhat tak rychle jako jeho vrstevníci, nebo nedokáže věci pochopit dostatečně rychle či vůbec. Když jsem vyplňoval dotazníky s rodiči a povídal si s nimi o zájmech a zálibách dětí s handicapem, byl jsem udiven jejich rozmanitostí.

Pasivní zábava, jako například sledování televize, se objevovalo jen výjimečně. V dotaznících vyplňovaných ve speciální škole dětmi se už častěji objevovaly odpovědi zahrnující sedavé činnosti u počítače, tabletu či mobilního telefonu, ale v počtu 56 respondentů se nejednalo ani o jednu třetinu dotázaných.

Nejčastějšími zálibami dětí s handicapem bez ohledu na druh postižení je jednoznačně sport. Chlapci, kteří prodělali dětskou mozkovou obrnu a hybnost jejich končetin je porušena, se věnují fotbalu, stolnímu tenisu a florbalu. Nevidomý hoch uvedl, že jedna z jeho oblíbených aktivit je lyžování, v 17 případech se mezi oblíbenými aktivitami objevilo plavání a ježdění na koních se aktivně věnují 2 děti.

Většina těchto aktivit probíhá ve společnosti zdravých dětí, a vzniká tak tedy minimálně integrující prostředí. 96,46 % odpovídajících rodičů se vyjádřili ve smyslu tom, že jejich dětem vyhovuje a prospívá společnost zdravých vrstevníků, jen každému v jiné míře.

Všichni rodiče se snaží najít pro své dítě vhodné integrující prostředí v organizacích v Bílovci a okolí, ať už se jedná o veřejné akce různých spolků (Dny obcí, oslavy Dnů dětí, vystoupení umělců), exkurze, ale také pravidelné zájmové činnosti ve školách a DDM.

20 rodičů uvedlo, že nezná žádné organizace v Bílovci a jeho nejbližším okolí, které by nabízely aktivity dětem s handicapem. Když jsem se jich v rámci doplňování dotázal, o jakou organizaci se tedy jedná, která pořádá akci, na které jsme dotazník vyplňovali, ukázalo se, že si mysleli, že se jde o dobrovolnou iniciativu některého z nich, popřípadě kamaráda či školy.

Mezi nejčastěji zmiňovanými zařízeními, jenž děti a mládež s handicapem navštěvují, byly základní školy a jejich sportovní kluby a dále pak knihovna s promítáním a besedami, akce a pravidelná činnost domu dětí a mládeže a akce v domu kultury. 3 děti navštěvují ZUŠ a sborové zpěvy. U dětí s tělesným postižením se jako neoblíbená aktivita obje-

vují výtvarné a manuální činnosti spojené s jemnou motorikou jako stříhání a lepení. Kreslení jako takové nevedlo žádné dítě jako neoblíbené.

Rodiče dětí uvedli pozitivní zkušenosti jak s pravidelnou činností DDM (kroužky keramika, florbal, výtvarný), tak také byly v dotaznících vyzvednuty setkání rodičů a dětí s handicapem v rámci nepravidelné činnosti (Mikulášské nadílky, oslavy Dne dětí), ale také samotných dětí (účast na víkendových soustředěních, jarních a letních táborech, sportovních turnajích a výstavách). Pozitivní ohlasy zazněly i na adresu nově přestěhované budovy knihovny, která disponuje promítacím plátnem a je bezbariérová.

Nabídku volnočasových aktivit pro děti a mládež s handicapem ohodnotilo 74,12 % respondentů jako nedostatečnou, avšak ani po jejím rozšíření o vhodné aktivity by jí nevyužilo 14,67 % a 38,89 % si jejím využitím není jisto. Za nejčastější překážky uváděli rodiče dětí nedostatek času, který je nutný k dopravě dětí na místa akcí, finanční prostředky a specifika jednotlivých druhů postižení.

Činnost (kroužek)	Oblíbená	Neoblíbená
Hry	7	2
Stavebnice	6	3
Tanec	6	1
Sport	38	1
Výtvarné činnosti	9	3
Hudební činnosti	21	2
Sledování televize	10	1
Počítač	14	1
Hipoterapie	7	0
Canisterapie	7	0
Hasič	3	0
Pobyť v kolektivu	24	2
Učení	0	22
Úklid	0	8

Tabulka 3 – Oblíbené a neoblíbené aktivity dětí a mládeže s handicapem

Mezi navrhované činnosti, které by pro své děti rodiče uvítali a zmínily se o nich v dotaznících i samotné děti, byly aktivity se zvířaty, hudební a výtvarné činnosti nezaměřené na práci s talenty.

9 DISKUSE

V dotazníkovém šetření mé bakalářské práce jsem se zaměřil na zjištění nabídky volnočasového vzdělávání dětí a mládeže s handicapem ve věku 3-26 let. Papsal jsem organizace, které nabízejí vyžití ve volném čase této věkové kategorie a na základě dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů s rodiči dětí s handicapem i samotnými osobami s postižením se pokouším nalézt východiska pro integraci a inkluzi v Bílovci a okolí.

V Analýze individuálního přístupu pedagogů k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami (2009) řešitelé uvádějí, že školy hlavního vzdělávacího proudu bez větších obtíží integrují pouze žáky se specifickými poruchami učení a chování, avšak „individuální integrace žáků s mentálním, tělesným či smyslovým postižením, vadami řeči, poruchami autistického spektra či dokonce kombinovaným postižením je ve školách hlavního výchovně vzdělávacího proudu spíše záležitostí omezeného počtu jednotlivců“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy & Člověk v tísni, 2009, s. 115). S tímto závěrem z roku 2009 lze v souvislosti se vzděláváním ve městě Bílovec souhlasit jen částečně. Z mého výzkumu vyplynulo, že v současné době se školská i jiná zařízení v Bílovci snaží o vytvoření integrujícího prostředí pro děti i mládež s různými druhy a hloubkou postižení. V bíloveckých základních školách jsou zavedeny školní vzdělávací programy, které zahrnují snahu o integraci dětí s handicapem dle zásady rovného přístupu ke vzdělání ve smyslu Školského zákona.

Využití volného času osob s handicapem je však limitováno jednak finančními prostředky, které scházejí na vytvoření bezbariérových přístupů, nákup speciálních pomůcek, ale také v rozpočtech jednotlivých rodin. Tyto faktory přispívající či bránící vytváření inkluzivního prostředí jsou uvedeny také v *Závěrečné zprávě veřejné zakázky Výzkum na téma 'Klíčové faktory ovlivňující inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami do zájmového a neformálního vzdělávání'* (2009) a rozděleny do několika typů: vnější (infrastrukturní), vnitřní (kutikulární, materiální, ekonomický, personální).

Povědomí o možnostech využití volného času ve městě je poměrně hodně omezeno na sportovní aktivity, kterých se děti s handicapem účastní spolu s dětmi bez postižení. Události a akce kulturního a estetického rázu nabízí (kromě jiného) převážně městská knihovna a dům dětí a mládeže, avšak nabídka nebývá v mnoha případech integrující.

Prohlášení rodičů dětí a mládeže s handicapem o znalosti/neznalosti organizací nabízejících využití času mimo vyučování v kolektivu dětí bez postižení, svědčí o poměrně malé informovanosti. Zajištění aktivit a zvýšení nabídky však značně komplikuje také nízká míra zapojení rodičů, malá aktivita, protože „...každý z rodičů se musí snažit sám; zda se dítě zapojí, závisí na výdrži, snaze a odhodlání rodičů na straně jedné a na individuální ochotě konkrétního pedagoga/vedoucího, který by měl s dítětem pracovat, na straně druhé“ (GAC spol. s r. o., 2009, s. 40). Tento fakt potvrzují také zástupci bíloveckých organizací, jenž konstatují nedostatek odborného personálu, který by byl ochoten věnovat svůj volný čas k zabezpečení mimoškolních aktivit dětí a mládeže s handicapem.

Od výzkumu realizovaného v rámci projektu Klíče pro život v roce 2009, o jehož závěrečnou zprávu se ve své bakalářské práci opírám, uplynulo osm let a závěry řešitelů zůstávají stále v platnosti. Nebojím se však prohlásit, že nastaly posuny směrem k integraci a inkluzi ve volném čase dětí a mládeže. Pozoruji větší snahu rodičů, pedagogů i zástupců města Bílovec o začlenění dětí s handicapem jak ve vzdělávání základním, tak v době mimo vyučování. Zda bude tato snaha úspěšná, záleží na výše již řečených a diskutovaných faktorech.

V rámci projektu Klíče pro život, který uskutečnilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Národním institutem dětí a mládeže byly vydána Průřezová témata (kromě jiného i Inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami) – Příklady dobré praxe, která by mohla být, doufejme, inspirací pro pracovníky s dětmi a mládeží podílejících se integraci a inkluzi dětí s handicapem.

ZÁVĚR

Využití volného času v mnohém vypovídá o osobnosti každého z nás. Čas je jednou z nejvzácnějších hodnot, které na světě existují, neboť je nenahraditelný. Časový vklad, který věnujeme osobnostnímu růstu našich dětí a mládeže, se nám nikdy nevrátí jinak, než možností podílení se na utváření v jistém smyslu nového prostředí – prostředí plného pochopení, sdílení, ale především lidskosti.

Nabídka volnočasového vzdělávání dětí a mládeže s handicapem v Bílovci a jeho nejbližším okolí je v současné době stále ještě nedostatečná, ale došlo k posunu k lepšímu díky přestěhování prostor knihovny do budovy na náměstí. Sportovních činností, kterých se děti s handicapem účastní, je sice v Bílovci více, ale i přesto kluby integrují pouze malý počet dětí s postižením s ohledem na snahu o co nejlepší výkony. Nabídka sportovního využití v rámci školských zařízení pak umožňuje vytvoření integrujícího prostředí, avšak nároky kladené na čas, prostorové vybavení a edukaci vedoucích činností jsou velmi vysoké. Od roku 2012-2013 se zlepšilo sportovní zázemí, které mohou využívat všichni bez ohledu na handicap. Jedná se především o rekonstrukci hřiště při ZŠ Wolkerova a multifunkčního hřiště na Radotínské ulici. Rozšířením nabídky volnočasových aktivit směřujících k integraci a inkluzi nejen v oblasti sportu se zabývají pracovníci DDM. Většina rodičů a zákonných zástupců dětí a mládeže s postižením by uvítala její rozšíření. Nicméně pokud se týká úplné inkluze dětí s handicapem, zástupci organizací nabízejících aktivity mimo vyučování se shodují, že úplná inkluze je v současných podmínkách stále ještě utopie, i když se podnikají kroky k jejímu naplnění. K integraci v co nejširším rozsahu již v Bílovci dochází, avšak i zde jsou ještě rezervy, k jejichž vyplnění bude potřeba získání času pro zabezpečení jak materiálních, tak i personálních podmínek.

Přínos mé bakalářské práce pro praxi spatřuji v:

- lepší informovanost rodičů dětí o možnostech strávení volného času ve společnosti vrstevníků bez handicapů,
- podpora spolupráce města Bílovec, rodičů a zástupců organizací na rozšíření nabídky činností vhodných jak pro děti s různými typy handicapu, tak i pro děti intaktní. (Zajištěním sběru dat formou dotazníků a interview),

- vznik a podpora diskuse o potřebnosti vytvoření informačního systému nabídky aktivit pro děti a mládež s postižením i bez něj,

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAJNARKOVÁ, Hana. *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání, č.j. 468/2016 R ze dne 31.8.2016*: Bílovec: Základní škola a Mateřská škola Bílovec, Komenského 701/3, příspěvková organizace., 2016, 182 s
- BENDOVA, Petra. *Moderní trendy v péči o osoby s poruchami hybnosti*. In. RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 313 s. ISBN 8024414759.
- BRDEK, Miroslav a Helena VYCHOVÁ. *Evropská vzdělávací politika: programy, principy a cíle*. Praha: ASPI, 2004, 167 s. ISBN 8086395960.
- ČECH, Tomáš. *Volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku na počátku 21. století*. In. *Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém symposiu v Olomouci, ve dnech 20. a 21. května 2002*. Editor Bohuslav HODANĚ. Olomouc: Hanex, 2002, 188 s. ISBN 8085783371.
- Český statistický úřad. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20543019/k4_260006-14.pdf/
- ČIHOVSKÝ, Jaroslav. *Sociologický výzkum: Studijní text pro posluchače FTK UP Olomouc*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- Deklarace práv dítěte. [online]. [cit. 2016-011-10]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020127>
- FIALOVÁ, Renáta. *ŠVP TGM Bílovec*. Bílovec: Základní škola a Mateřská škola T. G. Masaryka Bílovec, Ostravská 658/28, příspěvková organizace., 2016, 560 s
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 9788073870140.
- GAC spol s.r.o. *Závěrečná zpráva veřejné zakázky Výzkum na téma "Klíčové faktory ovlivňující inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami do zájmového a neformálního vzdělávání"*. Praha: GAC s.r.o., 2009, 147 s.

- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 9788073151850.
- GAVORA, Peter. *Tvorba výskumného nástroja pre pedagogické bádanie*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2012, 119 s. ISBN 9788010023530.
- GTC Club. [online]. 2016. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.gorula.cz/>
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 9788073674731.
- HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010, 217 s. Pedagogika. ISBN 9788024730707.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice: základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 198 s. ISBN 8024407655.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika. ISBN 9788024713694.
- JESENSKÝ, Ján. *Integrace - znamení doby: sborník z odborné konference na počest 50. výročí Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a 50. výročí vysokoškolské přípravy speciálních pedagogů*. Editor Ján JESENSKÝ. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, 214 s. ISBN 8071846910.
- JESENSKÝ, Ján. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum, 2000, 354 s. ISBN 8071848239.
- JEŠINA, Ondřej, Martin KUDLÁČEK, Zbyněk JANEČKA, Pavla KUKOLOVÁ, Barbora NEKUDOVÁ, Darina NĚMCOVÁ, Lucie RYBOVÁ a Dana ŠTĚRBOVÁ. *Aplikovaná tělesná výchova*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, 180 s. ISBN 9788024427386.
- KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI, 2008, xix, 772 s. Komentáře nakladatelství ASPI. ISBN 9788073574123.
- KNOPPOVÁ, Tamara. *Školní vzdělávací program*. Bílovec: Dům dětí a mládeže, Bílovec, Tovární 188,p.o., 2014, 17 s
- KNOPPOVÁ, Tamara. *Volný čas dětí a mládeže v Bílovci. Bakalářská práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.

- LANGR, Ondřej. *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy v Bílovci*. Bílovec: Základní umělecká škola, Bílovec, Pivovarská 124,p.o., 2015, 82 s.
- LECHTA, Viktor. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Editor Viktor LECHTA. Praha: Portál, 2010, 435 s. ISBN 9788073676797.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. . [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>
- Moravskoslezský kraj*. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/obce3.html?id=442>
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- NEWMAN, Sarah. *Hry a činnosti pro vývoj dítěte s postižením: rozvoj kognitivních, pohybových, smyslových, emočních a sociálních dovedností*. Přeložil Dagmar BREJLOVÁ. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 8071788724.
- NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, 159 s. ISBN 80-7367-174-3.
- PÁVKOVÁ, Jiřina, Bedřich HÁJEK, Břetislav HOFBAUER, Vlasta HRDLIČKOVÁ a Anna PAVLÍKOVÁ. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002,231s. ISBN 8071787116.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Nové, rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 9788073676476.
- SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 82 s. ISBN 8021012757.
- SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 9788073677787.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika : terapie a poradenství : vzdělávání osob s různým postižením : člověk s handicapem a společnost*. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika. ISBN 9788024717333.
- SLOWÍK, Josef. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010, 155 s. ISBN 9788073676919.

- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- UZLOVÁ, Iva. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál, 2010, 135 s. ISBN 9788073677640.
- Tělovýchovná jednota Spartak Bílovec*. [online]. 2011. [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://www.spartakbilovec.wz.cz/>
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 9788026202257.
- VITÁSKOVÁ, Kateřina. *Zefektivnění studia a profesního uplatnění handicapovaných studentů na vysokých školách*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 89 s. Účelové publikace. ISBN 8024406217.
- VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogiky: Integrace školní a sociální..* Vyd. 1. Brno: Paido, 2004, 463 s. ISBN 8073150719.
- VÍTKOVÁ, Marie a Jiřina KLENKOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 386 s. ISBN 9788021057319.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AAMR	Americká asociace pro mentální postižení
AAIDD	Americká asociace pro mentální a vývojová postižení
ASPV	Asociace sportu pro všechny
DDM	Dům dětí a mládeže
DK	Dům kultury
DMO	Dětská mozková obrna
MKN-10	Mezinárodní klasifikace nemocí.
TJ	Tělovýchovná jednota
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Děti a mládež s handicapem - rozdělení podle věku a pohlaví	41
Graf 2 - Vzdělávací instituce, které děti a mládež s handicapem navštěvují.....	41
Graf 4 – Rozdělení dle druhu postižení	42
Graf 5 – Grafické vyjádření schopnosti dětí a mládeže s handicapem soustředit se na prováděnou činnost z hlediska času	43
Graf 6 – Komunikace dětí a mládeže s handicapem, zvládnutí pobytu v kolektivu a schopnost samostatné práce.....	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- Přístupy k definici mentálního postižení	12
Tabulka 2- Vyjádření návratnosti rozdaných dotazníků.....	38
Tabulka 3 – Oblíbené a neoblíbené aktivity dětí a mládeže s handicapem	46

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Dotazník pro rodiče	59
Příloha 2 – Dotazník pro děti	63
Příloha 3 – Fotky z akcí	464

PŘÍLOHA 1: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

jmenuji se Janis Švagera a jsem studentem 3. ročníku Pedagogické fakulty na Univerzitě Palackého v Olomouci, obor vychovatelství. Chtěl bych Vás poprosit o vyplnění krátkého dotazníku. Výsledky budou použity pro zpracování bakalářské práce na téma „Možnosti inkluze/integrace dětí s handicapem ve volnočasovém vzdělávání v Bílovci a okolí“, v případě zájmu budou poskytnuty organizacím zabývajícím se volným časem dětí a dospělých ve městě Bílovec jako inspirace pro úpravu nabídky volnočasových aktivit.

Postup vyplňování dotazníku:

U každé otázky označte křížkem možnost, která podle Vás nejvíce vystihuje skutečnost, popřípadě můžete slovně upřesnit na volný řádek.

1. Vztah k dítěti:

- Otec, matka
- Zákonný zástupce
- Osobní asistent
- Asistent pedagoga

2. Pohlaví dítěte

- muž
- žena

3. Věk dítěte: _____

4. Vzdělávací instituce, kterou dítě navštěvuje:

- Základní škola
 - Speciální základní škola
 - Jiná. Napište, prosím, jaká:
-

5. Druh a hloubka postižení:

- tělesné
- zrakové
- sluchové
- mentální
- kombinované (dvou a více druhů postižení), uveďte jaké

6. Manuální činnosti. Zvládá:

- hrubá motorika
- jemná motorika – střihání, kreslení

7. Udržení pozornosti. Pozornost udrží:

- dlouhodobě
- krátkodobě (vteřiny, minuty)

8. Samostatné práce:

- samostatně splní zadaný úkol
- se slovní dopomocí splní zadaný úkol
- s menší fyzickou dopomocí splní zadaný úkol
- s úplnou fyzickou dopomocí splní zadaný úkol

9. Komunikace:

- slovní – dorozumí se
- s pomůckami – fotky, obrázky aj. – jaké?

- jen neverbální

10. Zvládnutí pobytu v kolektivu:

- zvládá bez obtíží sám, je zvyklý
- zvládá s dopomocí (za přítomnosti rodiče, osobní asistenta, asistenta pedagoga)
- _____
- nezvládá

11. Fyzické omezení:

- vozíček
- jiné kompenzační pomůcky, vypište jaké

12. Jeho/její oblíbené aktivity:

13. Jeho/její neoblíbené aktivity:

14. Kroužky a aktivity

- Co už absolvoval(a), popř. kde? Vypište prosím obsah kroužku/aktivity a uveďte název zařízení.

- Vaše návrhy na vhodné kroužky a aktivity:

15. Znáte organizace v Bílovci a okolí, které nabízejí aktivity pro lidi/děti s postižením?

ano

ne

Pokud ano, prosím, vypište název organizace a název aktivity + pro koho je vhodná.

16. Jak vnímáte místní podmínky, je nabídka dostatečná?

ano

ne

nevím

17. Využili byste nabídky místních organizací, pokud by nabídli vhodné aktivity, program?

ano

ne

nevím

Děkuji za vyplnění dotazníku.

PŘÍLOHA 2: DOTAZNÍK PRO DĚTI

Kolik máš let? _____

Co rád/a děláš, když Ti skončí škola?

Co Tě nebaví, co neděláš rád/a?

Jsi raději sám/sama nebo s kamarády? _____

Chodíš do nějakého kroužku? Pokud ano, kam?

Kam pozveš kamaráda/kamarádku, když ti řekne, že se nudí?

PŘÍLOHA 3: FOTKY Z AKCÍ

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Janis Švagera
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Možnosti inkluze/integrace dětí s handicapem ve volnočasovém vzdělávání v Bílovci
Název v angličtině:	The possibilities inclusion in children with disabilities in leisure education in Bilovec
Anotace práce:	Bakalářská práce mapuje současnou nabídku volnočasového vzdělávání (vzdělávání mimo vyučování) dětí a mládeže s handicapem ve věku 3–26 let ve městě Bílovec a jeho okolí. Na základě dotazníkového šetření a polostrukturovaného interview pak hledá východiska a navrhuje doporučení pro integraci a inkluzi těchto dětí a mládeže.
Klíčová slova:	mentální postižení, tělesné postižení, vady řeči, autismus, volný čas
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis surveys the current offer leisure education for children and youth with disabilities aged 3-26 years in Bilovec town and its surroundings. It looks for a recourse and makes a proposal of integration and inclusion of this children and youth based on semi-structured interviews.
Klíčová slova v angličtině:	mental disability, disability, speech defects, autism, leisure education
Přílohy vázané v práci:	Dotazník k bakalářské práci Fotky z akcí
Rozsah práce:	66
Jazyk práce:	CZ

